

ΠΕΡΙ ΤΑ ΣΑΡΑΠΕΙΑ ΤΗΣ ΤΑΝΑΓΡΑΣ

ΥΠΟ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΑΘ. ΧΡΗΣΤΟΥ

Περὶ τῶν Σαραπειῶν τῆς Τανάγρας, ἀγῶνων πρὸς τιμὴν τοῦ Σαράπιδος καὶ τῆς Ἰσιδος, γνωρίζομεν τόσα, ὅσα ἐπιτρέπει ἡ ἀναφερομένη εἰς αὐτὰ ἐπιγραφή IG VII 540 (πρὸβλ. CAROLUS BUSLEPP, *De Tanagraeorum sacris, commentatio gymnasii Vimariensis*, 1908, σελ. 15) καὶ αἱ πιθανῶς μὲ τοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας σχετιζόμεναι IG VII 541, 542.

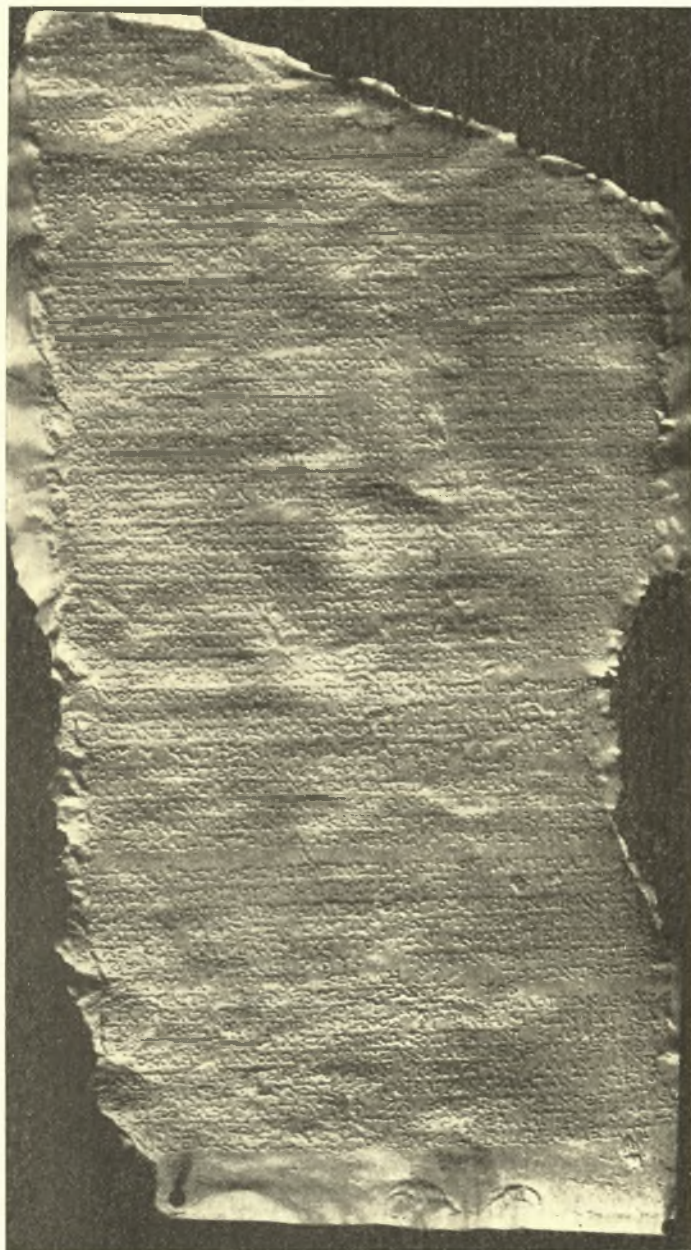
Ἀπροσδοκῆτως περὶ τῶν ἐορτῶν καὶ τῶν ἀγῶνων αὐτῶν ἔχομεν νῦν νέας πληροφορίας ἐκ τῆς αὐτῆς IG VII 540 ἐπιγραφῆς, τῆς ὁποίας εὐρέθη τὸ δεύτερον καὶ σπουδαιότερον τμήμα, τὸ ὁποῖον ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἀναγραφὴν νικητῶν τῶν ἀγῶνων καὶ νὰ προσθέσῃ ἓνα ἀπολογισμὸν ἀγωνοθέτου τοῦ αὐτοῦ ἀγῶνος καὶ ἓνα ἀπολογισμὸν δανείου.

Κατὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἐξοχικοῦ ἐκκλησιδίου Ἁγ. Γεώργιος, περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῶν ἐρειπίων τῆς Τανάγρας τὸν Ἰούλιον τοῦ 1951, εὐρέθη ἄγνωστον εἰς ποίαν ἀκριβῶς θέσιν, τὸ νέον τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς, τὸ ἐν τῇ εἰκόνι 1 διδόμενον ἐξ ἐκτύπου. Ἐννοεῖται ὅτι, εὐθὺς ὡς ἔλαβον τὴν πληροφορίαν κατοίκου τοῦ Σχηματαρίου, ὅτι εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν «βρέθηκε πέτρα μὲ γράμματα» καὶ ἔσπευσα διὰ νὰ προλάβω πιθανὴν καταστροφὴν τῆς, τὴν εὖρον ἐκτισμένην καὶ ἠναγκάσθην νὰ τὴν ἀποτερίχσω. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ πληροφορηθῶ ἐκ ποίου σημείου τοῦ ἐκκλησιδίου προέρχεται, διότι ἐκτὸς τοῦ παχέος στρώματος ἀσβεστοκονιάματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαλύπτετο, φέρει καὶ δύο μεγάλας κηλίδας ἐλαίου, ὥστε ἴσως νὰ ἐχρησίμευσε πάλαι ποτὲ καὶ ὡς Ἁγία Τράπεζα ἢ νὰ ἦτο τοποθετημένη εἰς κόγχην τοῦ ἱεροῦ. Τοῦ παλαιοῦ τμήματος τῆς ἐπιγραφῆς (IG VII 540, ἀρ. καταλόγου Μουσείου Τανάγρας 1505) δὲν ἀναφέρεται ἀκριβῆς τόπος εὐρέσεως, πιθανώτατα ὅμως προέρχεται καὶ τοῦτο ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς τοῦ ἐκκλησιδίου Ἁγ. Γεώργιος, διότι καὶ ἐπιτύμβιοι καὶ ἄλλοι παντοῖοι ἀρχαῖοι λίθοι εὐρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν.

Τὸ ἤδη γνωστὸν τοῦτο τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς ἐδημοσιεύθη διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ B. HAUSSOULLIER ἐν BCH 1872 σελ. 590 ἀριθ. 22. Πρὸβλ. καὶ E. REISCH, *De musicis Graecorum certaminibus*, 1885, σελ. 128 ἀριθ. XII, LATISCHEW ἐν BCH 1881, 261.

Τὰ δύο ταῦτα τμήματα ἀρμόζοντα τελείως εὐρίσκονται νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον Θηβῶν. Πρόκειται περὶ στήλης πεντελικοῦ μαρμάρου, ἐλάχιστα ἐφθαρμένης καὶ ὀλίγον ἀποκεκρουμένης εἰς τὴν ἄνω δεξιὰν γωνίαν καὶ εἰς τὸ μέσον. Φθορὰς μικρὰς ἔχει ὁ λίθος καὶ καθ' ὅλον τὸ ὕψος του, κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν. Τὸ ὀπισθεν μέρος του εἰργασμένον, οὐχὶ ὅμως ἐπιμελῶς. Διαστάσεις: ὕψος 0.98, πλ. 0.40-0.41, πάχ. 0.09

(τοῦ νέου τμήματος μόνον, διαστάσεις: ὕψ. 0.76, πλ. 0.40-0.41, πάχ. 0.09)· κάτω δεξιὰ προεξοχή ὕψ. - πλ. 0.04. Τὸ μέγεθος τῶν γραμμάτων διαφέρει κατὰ τμήματα: εἰς τοὺς

Εἰκ. 1. Φωτογραφία τοῦ ἐκτύπου τοῦ νέου τμήματος τῆς IG VII 540 ἐπιγραφῆς τῶν Σαραπιείων ἐκ Τανάγρας.

στ. 1-18 (κατάλογος νικητῶν) μεγαλύτερα, ὕψ.-πλ. 0.01, εἰς στ. 18-56 ὕψ. 0.008-9, εἰς στ. 57-73 ὕψ.-πλ. 0.007-8. Τὰ γράμματα καλύπτουν ὀλόκληρον τὴν κατὰ πλάτος ἐπιφάνειαν τοῦ λίθου, μένει ὅμως περιθώριον 0.05 ἄνω καὶ κάτω.

Ἡ ἀνάγνωσις διὰ τὴν καλὴν διατήρησιν τῆς ἐπιγραφῆς δὲν παρουσιάζει δυσκολίας, δύσκολος ὅμως εἶναι πολλάκις ἡ συμπλήρωσις τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων ἕνεκα τῆς διαφόρου πυκνότητός των κατὰ στίχον. Τὰ γράμματα μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀκρεμόνων εἶναι τοῦ τύπου τοῦ συνήθους κατὰ τὸν Α΄ π.Χ. αἰῶνα, ὅμοια πρὸς τὰ τῶν ἐπίσης ἐκ Τανάγρας ἀγωνιστικῶν καταλόγων IG VII, 541, 542 καὶ κυρίως τὰ τῶν ἐπιγραφῶν νικητῶν Βασιλείων τῆς Λεβαδείας BCH 1901, 378=BCH 1906, 469 ἔ. καὶ Ἀρχ. Δελτ. 1923, 239.

Ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον διὰ τὴν *συστηματικὴν* μελέτην τῆς ἐπιγραφῆς νὰ συμπεριληφθῇ καὶ τὸ παλαιὸν τμήμα τῆς καὶ νὰ μελετηθῇ μετὰ τοῦ νέου ὥστε, νὰ δύναται νὰ λάβῃ τις πλήρη ἔννοιαν αὐτῆς, ὡς καὶ τῶν συναφῶν προβλημάτων, δεδομένου ὅτι καὶ ὀνόματα τοῦ πρώτου τμήματος συμπληροῦνται διὰ τοῦ νέου.

Οἱ στίχοι 1-13 ἀνήκουν εἰς τὸ παλαιὸν τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς (IG VII 540) ὡς καὶ τὰ μετὰ τὰς συμπληρώσεις τμήματα τῶν στίχων 14-19. Τὰ συμπληρούμενα τμήματα τῶν στίχων 14-19, τὰ ὅποια ἐλλείπουν—διότι εἶναι τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὅποιον ἔχει τεμαχισθῆ ὁ λίθος—ἀποκαθίστανται ἀσφαλῶς, διότι τὰ αὐτὰ ὀνόματα τῶν νικητῶν ἐπανευρίσκονται εἰς τὸ νέον τμήμα.

- 1 [Γ]λαύκου τοῦ Βουκάττους· οἱ δὲ ἐνίκων τὸν ἀγῶνα τ[ῶν]
 Σαραπιείων
 σαλπικτής· Ἀντιανδρος Ἐρεδάμου Αἰγιράτης.
 [κ]ῆρουξ· Πραξιτέλης Θεογένου Ἀθηναῖος.
- 5 ραψωδός· Βουκάττης Γλαύκου Ταναγραῖος.
 ποιητής· Ἀθανίας Φρόνωνος Ταναγραῖος.
 ἀθλητής· Ἀρτέμων Μύρτινος Θηβαῖος.
 ἀθλωδός· Παρμενίων Παρμενίωνος Ἀθηναῖος.
 κιθαριστής· Φίλων Φίλωνος Ταραντῖνος.
- 10 [κ]ιθαρωδός· Τιμοκλῆς Ἡροδότου Αἰολεὺς ἀπὸ Κύμης.
 [σ]ατύρων ποιητής· Ἀλέξανδρος Γλαύκου Ταναγραῖος.
 τραγωδιῶν ποιητής· Ἀσκληπιάδης Ἰκεσίου Θηβαῖος.
 [ὑποκριτής]· Διογένης Ἀντίγωνος Θηβαῖος.
 κωμωδιῶν ποιη[τής]· Ποσῆς Ἀρίστωνος Ἀθηναῖος.
- 15 ὑποκριτής· Δημήτριος Δημητρίου Ἀθηναῖος.
 τὴν παλαιὰν τραγωδίαν [Δημήτρι]ος Δημητρίου Θηβαῖος.
 τὴν κωμωδίαν Ἰππαρχος Ἀπολλοδώρου Θηβαῖος.
 τὸν ἐπινίκιον Ἀσκληπιάδης Ἰκ[εσίου]ν Ἀθηναῖος.
- Ἀπολογία ἀγωνοθέτου τῶν Σαραπιείων Γλαύκου τοῦ Β[ουκ]άττου[υς].
- 20 ἔλαβον παρὰ τῆς ἀρχῆς Καφισίου τοῦ Βουκάττους, ἀττικοῦ Κ Ι[μνᾶς Ο ἀργυ]
 [ρ]ίου οὗ κατηγόρασα χρυσῶν ΞΘ, τοῦ χρυσοῦ ἐκάστου ἀττικοῦ· ΚΦ [στεφάνων ἀτ]
 [τ]ικοῦ ΒΟ· Σωιάδης κατασκευῆς στεφάνων τοῦ χρυσοῦ ἀττικοῦ ζ̄̄· πάντων [ἀττι]
 [κ]οῦ ΜΦ· καὶ τοῖς νικήσασιν ἔδωκα, Ἀντιάνδρωι σαλπιστῇ καὶ Πραξιτέλει κήρυκι ἐκ[α]

- [τέ]ρωι στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Γ καὶ ζ[−] Χζ̄· Βουκάττει ραψωδῶι στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν
- 25 [Γ] καὶ ζ[−] Χζ̄· Ἀριστοδίκωι Δημοκράτους Ὀποντίω δευτερεῖον ἀττικοῦ Μ· Ἀθανία πο[ι]
[ητ]ῆ στέφανον χρυσοῦν, ἀπὸ χρυσῶν Δ καὶ ἡμίρους· καὶ Διογένει Λεωνίδου Θηβαίω δε[υ]
[τε]ρεῖον ἀττικοῦ Μ· Ἀρτέμωνι ἀθλητῆ στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Ε καὶ ἡμίρους καὶ ὀ[βο]
[λο]ῦ καὶ ἡμιωβελίου· καὶ Κ(λ)εῖτοφῶντι <Μη>νοδότου Ἀθηναίωι δευτερεῖον ἀττικοῦ [Μ]·
[Πα]ρμενίωι ἀλωδῶι στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Γ καὶ ἡμίρους καὶ τριωβόλου· Φ[ί]
- 30 [λω]νι κῆθαρῆ στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Δ καὶ ἡμίρους· καὶ Μητροδώρ[ωι]
[Δ]ονυσίου Σμυρναίω δευτερεῖον ἀττικοῦ Μ καὶ Τιμοκλεῖ Ἡροδότου κῆθαρῶδ[ῶι]
[στ]έφανον, ἀπὸ χρυσῶν Ε καὶ ἡμίρους καὶ ὀβολουῦ ἡμιωβελίου· Ἀλεξάνδρ[ωι]
[σα]τύρων ποιητῆ στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Γ καὶ τετραβόλου ἡμιωβελίου· καὶ Ἀθή[νω]
[νι] Ἰκάρου Ἀνθηδονίω δευτερεῖον ἀττικοῦ Μ· Ἀσκληπιάδῃ τραγωδιῶν ποιητ[ῆ]
- 35 [στ]έφανον, ἀπὸ χρυσῶν Δ \· καὶ Ποπλίω Ποπλίου Ρωμαίω δευτερεῖον ἀττικοῦ [Μ]
[κα]ὶ Διογένει ὑποκριτῆ στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Γ καὶ ζ[−] Χζ̄· Ποσῆ κωμωδιῶν ποιητ[ῆ]
[στ]έφανον ἀπὸ χρυσῶν Δ \· καὶ Δημητρίω ὑποκριτῆ στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Γ καὶ
[τε]τρωβόλου ἡμιωβελίου· τραγωδῶι τῶι τὴν παλαιὰν στέφανον, ἀπὸ χρυ
[σῶ]ν Ε καὶ ἡμίρους, ὀβολουῦ ἡμιωβελίου καὶ Πραξιτέλει Θεογένου Ἀθηναίω δευτ[ε]ρεῖον
- 40 [ἀτ]τικοῦ Ν καὶ Ἰπάρχω κωμωδῶ στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Δ καὶ ἡμίρους· καὶ Δη[μη]
[τρ]ίω Δημητρίου Ἀθηναίω δευτερεῖον ἀττικοῦ Μ· Ἀσκληπιάδῃ τραγωδιῶν ποιητ[ῆ]
τὸν ἐπινίκιον στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Ε καὶ ἡμίρους, καὶ ὀβολουῦ ἡμιω[βελίου]·
[Φ]ίλωνι Φίλωνος Ταραντίνω δευτερεῖον ἀττικοῦ Ν ἱματιομίσθῃ [ἀτ]τικοῦ Ρ]·
[τ]οῖς τραγικοῖς καὶ σατύροις ἀττικοῦ Ρ καὶ κωμικοῖς σὺν χοροδιδ[ασκάλοις]
- 45 [ἀτ]τικοῦ Ν· χοροδιδασκάλοις τοῖς διδάξασιν καινὰς τραγ[ωδίας καὶ]
[το]ὺς σατύρους ἀττικοῦ Ν καὶ ἀθληταῖς τοῖς τὴν τραγωδίαν [διδάξα]
[σιν] ἀττικοῦ ΚΗ καὶ τοῖς κωμικοῖς ἀττικοῦ ΙΒ

- [ἱερὰ]ν θυσίαν τῶι Σαράπιδι καὶ τῆι Ἰσιδι καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς [πᾶσιν καὶ ἐς]
[τί]ασιν τῶν κατὰ τὸ ψήφισμα ἀττικοῦ Τ καὶ ἀπέδωκ[α Κα]
- 50 [φι]σίαι τῶν γενομένων ἀναγωνίστων δευτερείων τῆς ἀλ[ωδίας]
[ἀτ]τικοῦ Μ καὶ κῆθαρῶδίας ἀττικοῦ Ν καὶ τοῦ τ[ραγωδι]
[ῶν] ποιητοῦ δευτερεῖον ἀττικοῦ Ν κεφ. Γ Σ Ο Φ.
[καὶ] ἄλλα ἀναλώματα γενόμενα εἰς τε τὰ ὄρκια τὰ καθ' ἡμέραν [καὶ τὰς ἐς]
[τιά]σεις τῶν καθ' ἡμέραν τοῦ ἀγῶνος, τῶν τε κριτῶν [καὶ τεχνιτῶν]
- 55 [καὶ χ]ορῶν καὶ νικησάντων καὶ εἰς τὸ ἐπίθυμα καὶ ρασ[. . . . ἀπο]
[λ]ογίζομαι διὰ τὸ δεδαπανηκῆναι παρ' ἐμαντοῦ

- [Ἀρχ]ῆς τῆς κατασταθείσης ἐπὶ τὸν ἐγδανεισμὸν τῶν ὑπὸ Χαριλάου[υ ἀνατε]
[θ]έντων Καφισίου τοῦ Βουκάττους ἀπολογία ἐ[πι] Καφισίου ἐν ἀ[νά]
λωμα παρέλαβον παρὰ τῆς {παρὰ τῆς} πρὸ ἐναντοῦ ἀρχῆς Μνασικῶντος το[ῦ Βουκά]
- 60 [του]ς ἀττικοῦ ΜΦΝΕζ = Χ· τούτων τόκος τοῦ ἐπὶ Καφισίου ἐνιαυτοῦ
. . . Χζ̄· κεφαλῆ ΜΑΧΜΣ[−] ΧΓ· τούτων τόκος τοῦ ἐπὶ Γλαύκου [ἐνιαυ]

- [τοῦ] ΑΡΞΑΤΧΓ· κεφαλὴ ΜΒΥΟ   τούτων τόκος τοῦ ἐπὶ Ξένο[νος]
 [ἐνι]αυτοῦ ΑΤΠΨ[—] ΧΘ· κεφαλὴ ΜΛ· τούτων τόκος τοῦ Β[ου]
 [κάτ]τους ἐνιαυτοῦ ἀπὸ μηνὸς Βουκατίου ἕως Θυῖου ΥΟΒ·
 65 Γλαύκω ἀγωνοθέτῃ ἀττικοῦ Γ· καὶ τῶν καταλοιπῶν δραχμῶν
 ... ΟΧΓ τόκος τοῦ Ὀμολοῦτου μηνὸς ΡΓ· κεφα ΜΑΣΝΒΧΓ· ἀλ[ώ]
 [ματ]α εἰς τ[ὰ]ς φατρίας ΑΧΚΖ· Ἐὐνίκω ἀρχιτέκτονι Κ· λοιπὸν δρα-
 [χμῶν] τόκος ἀπὸ μηνὸς Θηλουθίου ἕως Ἀλαλκομενέου ΦΞ[—] ΧΘ·
 ἅπαντος πλήθους κεφάλαιον ΜΧΛΖ[—] ΧΓ ἄλωμα Διονυ . .
 70 .. ε καὶ ἐνκολάφειως τῶν νενικηκότων καὶ τῶν ἀπολογιῶν τ[ῶ]ν τε τοῦ [ἀγῶ]
 [νος] καὶ τῆς ἀρχῆς Μ· λοιπὸν ΜΦ□ΚΧ□ καὶ παρὰ τοῦ αἰνοθέτου Γλαύ
 [κου καὶ] αὐτοῦ λοιπὸν ἐξ ἀπολογίας ἀττικοῦ ΡΜ· κεφα. ἀττικοῦ ΜΨΛΖ
 [λοιπὸ]ν παρέδωκα τῇ μετ' ἐμαντὸν ἀρχῇ Θωρακίδῃ Ἡρακλείδου — . — . —

Στ. 8. Ἡ λέξις αὐλωδὸς καταλαμβάνει διπλάσιον τοῦ κανονικοῦ χῶρον διὰ τὴν ἀραιότητα τῶν γραμμάτων μὲ ἀποτελέσμα πύκνωσιν τῶν γραμμάτων τῆς τελευταίας λέξεως τοῦ στίχου.— 14. Ἐπιβεβαιοῦται ἡ συμπλήρωσις τοῦ LATISCHEW ἐν BCH 1881, 261 ὅτι «Ποσῆς Ἀρίστωνος κωμωδιῶν ποιητής».— 16. Συμπληρῶ [Δημήτρι]ος διὰ τὸν χῶρον, ἂν καὶ τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν (κατωτέρω στ. 38).— 17. Ἀπο[λλοδώ]ρου ἀσφαλῶς.— 19. Ἀπὸ τοῦ στίχου αὐτοῦ, ἀρχομένου τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἐπιγραφῆς, τῆς ἀπολογίας τοῦ ἀγωνοθέτου, τὰ γράμματα ὀλίγον μικρότερα.— 20. Μετὰ τὸ κ, κενὸν δύο γραμμάτων καὶ τμήμα τοῦ μ ἢ φ μετὰ τὸ ὁποῖον εἰς ἐφθαρμένον μέρος τοῦ λίθου ἀντιστοιχοῦν 8-10 γράμματα. Διὰ λόγους σχετικῶς πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀριθμῶν συμπληρῶ [ΜΝΑΣ, Ο ΑΡΓΥ] θεωρουμένων τῶν ἴχνων ὡς ἀνηκόντων εἰς Μ.— 21. Ἐλλείποντα 8-10 γράμματα, συμπληρῶ [στεφάνων ἀτ], διότι θεωρῶ τὸν προηγούμενον τῶν λέξεων αὐτῶν καὶ σωζόμενον ἀριθμὸν κφ=26 ὡς τὸν συνολικὸν ἀριθμὸν τῶν δοθέντων εἰς τοὺς νικητὰς στεφάνων.— 22. Εἰς τὸ τέρμα [ἀττι] ἀσφαλῶς, ἔλλείποντα γράμματα 3-5.— 23-24. ἐκ[α|τέ]ραι ἔλλειπουν ἓν γράμμα εἰς τὸ τέρμα τοῦ στίχου 23, δύο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στίχου 24.— 23. σαλπιστῆ ἐνῶ εἰς τὸν στ. 3 σαλπικτής.— 25. Τὸν ἔλλειποντα ἀριθμὸν, ἀξίαν τοῦ στεφάνου, συμπληρῶ κατὰ τὸν προηγούμενον στίχον [Γ].— 28. ΚΛΕΙΤΟΦΩΝΤΙ ἀντὶ ΚΛΕΙΤΟΦΩΝΤΙ, ΑΘΗΝΟΔΟΤΟΥ ἀντὶ ΜΗΝΟΔΟΤΟΥ, ὁ χαρακτὴς φαίνεται παρασυρθεὶς ἐκ τῆς τελευταίας λέξεως ΑΘΗΝΑΙΟΣ καὶ ἤρχισε διὰ τοῦ ΑΘΗ (ἰδὲ καὶ κατωτέρω σχόλια στ. 28). Εἰς τὸ τέρμα τοῦ στίχου ἡ ἀξία τοῦ δευτερείου [Μ] ἔξάγεται ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν ποσῶν.— 32. Ἄγραφος χῶρος τεσσάρων γραμμάτων μετὰ τὴν λέξιν ἡμίσεος.— 33-34. Διὰ τὸν χῶρον συμπληρῶ Ἀθῆ[νω|νι], ἔλλειποντα γράμματα 2-3 εἰς τὸ τέρμα τοῦ στ. 33 καὶ 1-2 εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στ. 34.— 35. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ ἀριθμοῦ διὰ [Μ] κατὰ καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν καὶ τοῦ στ. 28.— 38. Μετὰ τὴν λέξιν ἡμιωβελίου ἄγραφος χῶρος 8-10 γραμμάτων. Δεδομένου ὅτι ἐκ τῶν ἐπομένων γίνεται γνωστόν, ὅτι τραγωδιῶν ποιητῆς εἶναι ὁ στεφανούμενος, καὶ μάλιστα τῶν τῆς παλαιᾶς τραγωδίας, ἐκ τοῦ στ. 16 ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ παραλειπόμενον ὄνομα εἶναι Δημήτριος, ἐπρόκειτο νὰ τεθῆ [Δημητρίω].— 43. Ὁ στέφανος τοῦ ἱματιομίσθου [Ρ], διὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ποσῶν.— 44. Ἐλλείποντα γράμματα 8-10, διὰ χοροδιδ[ασκάλους].— 46-47. Ἐλλείποντα γράμματα 6-7 εἰς τὸ τέρμα τοῦ στ. 46, 2-3 εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στ. 47, διὸ καὶ κατὰ τὸν προηγούμενον στίχον 45 συμπληροῦνται [διδάξα|σιν].— 48. Ἐλλείποντα εἰς τὴν ἀρχὴν 4-5 γράμματα· συμπληρῶ [ιερά]», διότι διακρίνω καὶ ἴχνη τοῦ α. Εἰς τὸ τέρμα τοῦ λίθου ἔλλειπουν 8-10 γράμματα. Ἄγνωστος ἂν πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν [πᾶσιν καὶ ἐσ|τί]ασιν ἢ [πᾶσιν καὶ νικῆ]ασιν.— 49. ὙΗΦΙΜΑ ἀντὶ ὙΗΦΙΣΜΑ.— 49-50. Εἰς τὸ τέρμα τοῦ στίχου 49 ἔλλειπουν 3-5 γράμματα, 2 εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 50, ἴσως ἔχομεν ἀπέδωκ[α Κα|φι]σάι ἢ ἀπέδωκ[α τῆ | θυ]σάι. Εἰς τὸ τέρμα τοῦ στ. 50

αὐ[λωδίας] ἀσφαλῶς.— 51 - 52. τ[ραγωδιῶν] ποιητοῦ.— 53 - 54. Ἐλλείπουν 6 - 8 γράμματα. Συμπληροῦται [καὶ τὰς ἐσ[τι]ά]σεις. Εἰς τὸ τέρμα τοῦ στ. 54 ἔλλείπουν 9 - 11 γράμματα [καὶ τεχνιτῶν].— 55. Ἀδυνατῶ νὰ συμπληρώσω τὴν ἀρχομένην διὰ τοῦ ΡΑΣ[ ] λέξιν.— 57. [Ἄρχ]ῆς, εἰς τὸ τέρμα τοῦ στίχου Χαριλάου ἀνατε[θ]έντων ἢ καὶ ἀφιερωθέντων ἢ καὶ δωρηθέντων. Τὰ ἔλλειποντα γράμματα 5 - 7 εἰς τὸ τέρμα τοῦ στ. 57, 1 - 2 εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στ. 58.— 58. Ἐλλείπουν εἰς τὸ τέρμα τοῦ στίχου 2 - 3 γράμματα ἴσως μετὰ τῶν ἔλλειπόντων ἑτέρων δύο γραμμάτων τῆς ἀρχῆς τοῦ στ. 49 καὶ τῆς καταλήξεως ΜΑ ἔχομεν Α[ΝΑ|ΛΩ]ΜΑ.— 59. Διττογραφία τῆς φράσεως «παρὰ τῆς».— 61 - 62. Ἐλλείπουν εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἑνὸς καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄλλου στίχου 7 - 9 γράμματα καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προηγουμένου στίχου συμπληροῦται [ἐνιαυ]τοῦ.— 62. Ἐλλείπουν 4 - 5 γράμματα εἰς τὸ τέρμα τοῦ στίχου ἴσως Ξένο[νος ἐ]νιαυτοῦ.— 63. Ἐλλείποντα γράμματα 2 - 3 ἢ συμπλήρωσις [Βου]κάτ[τους] ἀσφαλῆς.— 66. Ὁ ἔλλειπων ἀριθμὸς τοῦ στίχου συμπληροῦται κατωτέρω, ὅπου ὑπολογίζονται τὰ ποσὰ καὶ οἱ τόκοι τῶν κεφαλαίων.— 69 - 70. Διονῦ[σω | τ]ε καί, ἂν καὶ δὲν ἱκανοποιῦμαι ἐκ τῆς τοιαύτης συμπληρώσεως καὶ διότι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στ. 70 ὁ χῶρος δύναται νὰ περιλάβῃ περισσώτερα τοῦ ἑνὸς γράμματα.— 71. Εἰς τὸν ἀριθμὸν ἀφέθησαν κενοὶ χῶροι μετὰ τὸ φ δι' ἑν γράμμα καὶ τὸ χ ἐπίσης δι' ἑν γράμμα, ἂν καὶ ἡ ἀναγραφή εἶναι κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν τῶν ἀριθμῶν παρὰ τὰ κενά. Μετὰ τὸ φ δὲν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἀριθμὸν, διότι τὸ μετὰ τὸν κενὸν χῶρον γράμμα κ ἀντιστοιχεῖ εἰς δεκάδας. Ἴσως οἱ κενοὶ χῶροι δηλοῦν τὸ μηδέν.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. Τὸ περιεχόμενον τοῦ συμπληρωματικοῦ τούτου τμήματος τῆς Ταναγραίας ἐπιγραφῆς τῶν Σαραπιείων προσθέτει νέα στοιχεῖα εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν τῆς Βοιωτίας γνωστά, κυρίως ὡς πρὸς τὰς δαπάνας ἀγῶνων τῶν μικρῶν τοπικῶν ἑορτῶν. Προσωπογραφικαὶ συσχετίσεις ἐπιτρέπουν μίαν ἀκριβεστέραν ἐν σχέσει μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ LATISCHEW¹ γενομένην χρονολογικὴν τοποθέτησιν, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ νεώτεροι ἀπεδέχθησαν².

Χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ εἰδήσεις τὰς ὁποίας πορίζομεθα σχετικῶς πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν εἰς τοὺς νικητὰς ἀπονεμομένων στεφάνων, τῆς σχέσεως τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον τὴν περίοδον αὐτήν, ὡς καὶ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν καὶ τοὺς πόρους τῶν ἱερέων τοῦ Σαράπιδος. Ἡ προέλευσις τῶν δαπανωμένων χρημάτων μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συναγάγωμεν συμπεράσματα ἐν πολλοῖς πολῦτιμα διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος ἐνταθεῖσαν κυρίως ἀγωνιστικὴν κίνησιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν τελουμένων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀγῶνων³.

Αἱ γνωστὰ ἐκ διαφόρων Βοιωτικῶν ἱερῶν ἀπολογιστικαὶ ἐπιγραφαὶ διαφέρουν τῆς παρούσης, κυρίως διότι εἰς οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ὁ ἀγωνοθέτης ἀπολογίζεται διὰ τὰ ποσὰ τὰ δαπανηθέντα διὰ στεφάνους διδομένους εἰς τοὺς νικητὰς, οὔτε διὰ τὰς ἄλλας δαπάνας τῆς περιόδου τοῦ ἀγῶνος. Εἰς τὴν καλῶς διατηρηθεῖσαν ἀπολογίαν Ξενάρχου ἀγωνοθέτου τῶν Βασιλείων τῆς Λεβαδείας⁴ μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν νικητῶν ἔχομεν κατάλογον θεωρῶν, μετὰ τοὺς ὁποίους ἔπεται ἀπολογισμὸς ἐσόδων καὶ οὐχὶ δαπανῶν. Εἰς τὴν ἐπίσης ἐκ τῶν Βασιλείων ὑπὸ τοῦ ΠΑΠΠΑΔΑΚΙ δημοσιευθεῖσαν εἰς Ἀρχ. Δελτ. 1923, 239 ἑ. ἐπιγραφὴν μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν νικητῶν κατ' ἀγωνίσματα ἔπεται, ὅχι, ὡς θὰ ἀνεμένομεν, ἢ λογοδοσία τοῦ ἀγωνοθέτου ἀλλὰ κάτι τελείως διάφορον: σειρὰ

¹ BCH 1881 σελ. 261 ἑ.=DITTENBERGER, IG VII 540.

² Πρὸβλ. ἐκτὸς τοῦ REISCH, De musicis Graecorum certaminibus σελ. 128, O'CONNOR, Chapters in the history of actors and acting in ancient Greece

(1908) σελ. 70 ἑξ.

³ Πρὸβλ. FEYEL, Contribution à l'épigr. Béotienne (1941), passim καὶ Polybe et l'histoire de Béotie (1942) σελ. 251 ἑξ.

⁴ BCH 1901, 378 ἑ.=BCH 1906, 469 ἑ.

ἐγγράφων, ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῶν ναοποιῶν δημοσιευομένων, σχετικῶν πρὸς ἄρνησιν τοῦ ἀγωνοθέτου Τρύφωνος Πλαταιέως, νὰ παραδώσῃ τὴν διαχείρισιν εἰς τὸν προαποδεδειγμένον διάδοχον αὐτοῦ, τὸν Θεσπιέα Προκλέα Θηβαγγέλου. Εἰς τὴν ἐκ τῶν Πτωίων IG VII 4149 ἔχομεν μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν νικητῶν κατάλογον θεωρῶν, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρονται δαπάναι. Ἡ ὑπὸ τοῦ BIZARD ἐν BCH 1920, 250 ἐ. δημοσιευθεῖσα, μετὰ τοὺς νικητὰς συνεχίζει στ. 25: *Πόλεις αἶδε συνέθυσαν Θηβαίων ἄρχοντες οἱ ἐπὶ ταῖς θυσίαις. Θεσπιέων...* μετὰ ταῦτα δέ, στ. 36: *Καὶ περιτὸν ἐποίησα ἐκ τῆς ἀγωνοθεσίας δραχμὰς χιλίας ἑνακοσίας ἑβδομήκοντα ἐπτὰ καὶ ἀπὸ τῶν κνπαρίτων ἔλαβον πεντακοσίας καὶ ἀνήλωσα ταῦτα εἰς τὴν ἐξόρυσιν τοῦ ὄρους τοῦ πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὴν μετάθεσιν τοῦ τοίχου τοῦ λιθίνου.*

Ἡ προκειμένη ἐκ Τανάγρας ἀπολογία, ὅμως, ἐκτὸς ἄλλων, μᾶς δίδει ἀναλυτικὸν πίνακα τῆς ἀξίας τῶν χορηγηθέντων εἰς τοὺς νικητὰς στεφάνων, τὰς πάσης φύσεως ἄλλας δαπάνας, συνολικὰ ποσὰ δαπανηθέντα, ὡς καὶ τὴν προέλευσιν τοῦ εἰδικοῦ κεφαλαίου χρηματοδοτήσεως τῶν ἐορτῶν. Εἶναι τριμερῆς, ὡς αἱ προηγουμένως ἀναφερθεῖσαι, τὴν ἀναγραφὴν ὅμως τῶν νικητῶν, στ. 1-18, δὲν ἀκολουθεῖ κατάλογος θεωρῶν, ἀλλὰ πίναξ τῶν ἀπονεμομένων εἰς τοὺς νικητὰς στεφάνων μετὰ τῆς ἀξίας ἐκάστου στεφάνου στ. 19-43, διάφοροι ἄλλαι δαπάναι στ. 44-52, δαπάναι ἐξ ἰδίων: *ἀπολογίζομαι διὰ τὸ δεδαπανηκέναι παρ' ἑμαντοῦ* στ. 53-56 καὶ λογοδοσία διαχειρίσεως ποσῶν μετὰ τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων τόκων. Ἐκτὸς τῶν νικητῶν, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται εἰς τὸν κατάλογον τῶν νικητῶν στ. 1-18, ἔχομεν καὶ εἰς τὴν λογοδοσίαν τῆς ἀπονομῆς τῶν στεφάνων πέντε νέα ὀνόματα τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου, νικητῶν δευτερείου κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐπιγραφῆς. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀπολογία τοῦ ἀγωνοθέτου τῶν Σαραπιείων τῆς Τανάγρας ἀποτελεῖ πολύτιμον καὶ μοναδικὴν μαρτυρίαν, σχετικὴν πρὸς τὰς δαπάνας τῶν ἀγῶνων, οἱ ὅποιοι ἐτελοῦντο κατὰ τὰς διαφόρους ἐορτὰς τῆς περιόδου εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται. Δίδει προσέτι καὶ μερικὰς λατρευτικὰς πληροφορίας σχετικὰς πρὸς τὰ πολυπληθῆ ἱερὰ τῶν Αἰγυπτίων θεῶν, τὰ ὁποῖα ἐκάλυψαν ἀπὸ τοῦ 2^{ου} π.Χ. αἰῶνος τὴν Ἑλλάδα.

ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ. ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΚΡΙΒΕΣΤΕΡΑΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΩΣ. Στ. 1. *Γλαῦκον τοῦ Βουκάττους*. Τὸ Γλαῦκος κοινότατον καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἰδιαιτέρως δέον νὰ σημειωθῇ ἐκ Τανάγρας στήλη ἀετωματώδης, ἐπιτύμβιος τοῦ πρώτου αἰῶνος, IG VII 873, φέρουσα τὸ ὄνομα *Γλαῦκος*. Διὰ τὸ Βουκάττης, προερχόμενον ἐκ τοῦ πρώτου μηνὸς τοῦ Βοιωτικοῦ ἡμερολογίου, Βουκατίου, καὶ συνδεδεμένον μὲ τὴν Βοιωτικὴν καὶ Δελφικὴν ἐορτὴν «Βουκάτια» πρβ. RE ἐν λ. Τὸ «Βουκάττης» εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπαντᾷ συχνότατα εἰς τὴν Τανάγραν καὶ τὸν Ὀρχομένον¹. Ξένων Βουκάττου Ὀρχομένιος, ἀγωνοθέτης εἰς τὴν IG VII 4149 ἐπιγραφὴν τῶν Πτωίων, τὸ αὐτὸ δὲ ὄνομα *Ξένο[να] Βουκάττους* καὶ ἐν στ. 62 τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Τανάγρας. Μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Βουκάττους τῆς Τανάγρας ἔχομεν καὶ τὸν Καφισίαν, ὄνομα εὐρισκόμενον καὶ εἰς παλαιότερας ἐπιγραφὰς τῆς πόλεως². Ἡ κοινότης αὐτῆ τῶν ὀνομάτων εἰς τὰς δύο

¹ IG VII 868: *Βουκάττης Ταναγραῖος*, IG VII 3176, 3181, 4149: *Βουκάττης Ὀρχομένιος*.

² IG VII 506: *Ἀπολλόδωρος Καφισαῖος ἔλεξεν*, IG VII

507: *ἐπεφάφιδεν Καφισίας*, IG VII 518: *ἐπεφάφιδεν Καφισίας* τῆς περιόδου ἀπὸ 222 - 205 π.Χ.

αὐτὰς Βοιωτικὰς πόλεις, ὡς καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ πρόσωπα εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐμφανίζονται συνδεόμενα μὲ ὠρισμένα ἱερατικὰ καθήκοντα μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἔχομεν μίαν κοινὴν οἰκογένειαν ἢ ὁποῖα ἐδιχάσθη. Ἔτι περισσότερον ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτὴ συνδέεται μὲ ὠρισμένα ἀξιώματα σχετικὰ μὲ τὰ Σαραπιεία καὶ τὴν λατρείαν τῶν Αἰγυπτίων Θεῶν, δεδομένου ὅτι λατρείαν Σαράπιδος καὶ Ἰσιδος ὡς καὶ λαμπρὸν ναὸν ἔχομεν ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ εἰς τὸν Ὁρχομενόν¹.

Οἱ ἀγῶνες τῆς Τανάγρας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς², ἦσαν δραματικοὶ καὶ μουσικοί, ἐνῶ οἱ περισσότεροι τῶν ἀγῶνων τῶν Βοιωτικῶν πόλεων εἶχον καὶ γυμνικοὺς καὶ ἵππικοὺς ἀγῶνας (ὡς τὰ Ἀμφιαράεια καὶ τὰ Ἐρωτίδεια)³, τὰ Βασίλεια⁴ καὶ τὰ Παμβοιώτια ἐστεροῦντο μουσικῶν ἀγῶνων⁵. Τὰ Μουσεῖα τῶν Θεσπιῶν καὶ τὰ Ἀγριώνια τῶν Θηβῶν μόνον μουσικοὺς ἀγῶνας εἶχον⁶.

Στ. 2. *Σαραπιείων*. Περὶ τῆς πληθώρας τῶν ἑορτῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Σαράπιδος καὶ τῆς ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δύο παλαιότερων θεῶν δημιουργίας τοῦ ἄπειρα ἔχουν γραφῆ. Τὸ δημιούργημα αὐτὸ τῆς πολιτικῆς δεξιότητις τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α', τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπικράτησις καθ' ὅλον τὸν Ἑλληνοκρατούμενον τότε κόσμον, ὡς καὶ οἱ δι' αὐτοῦ ἐπιδιωκόμενοι πολιτικοὶ σκοποὶ, ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ ἐξαρθῇ «ἡ πολιτικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α'»⁷ ἐπέτυχε πλήρως. Οἱ παλαιότεροι Αἰγυπτιακοὶ θεοὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν νέαν σύνθεσιν καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια μὲ τὸ Σαραπιεῖόν της, ὡς ἐστία τῆς νέας λατρείας. Ἐτονίσθη ὀρθότατα⁸ ὅτι οἱ πολιτικοὶ σκοποὶ τῶν Πτολεμαίων τείνουν πρὸς μίαν κατὰ τὸ δυνατόν προσέγγισιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Αἰγυπτίων διὰ τῆς δημιουργίας κοινῶν θρησκευτικῶν ἰδεωδῶν καὶ κοινῶν ἠθικῶν ἀξιῶν⁹. Ὁ NILSSON ἐξ ἄλλου¹⁰ δικαίως παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὸν Σάραπιν δὲν ἔχομεν ἓνα δημιούργημα θρησκευτικῆς ἀνεπίξεως ἀλλὰ μορφὴν πρὸς συγκεκριμένον πολιτικὸν σκοπόν. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ, ὅτι ἀκόμη καὶ ἡ καθιέρωσις τῆς Ἀλεξανδρείας ὡς κέντρου τῆς λατρείας του, συνδέεται ἀσφαλῶς μὲ βλέψεις τῶν Πτολεμαίων πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ γενικώτερον πρὸς τὰς πέραν τῆς θαλάσσης χώρας.

Ὁ θεὸς αὐτὸς μὲ τὰ ἔντονα ἑλληνικὰ χαρακτηριστικά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ σαφῆ ἕγνη τῆς προέλευσεώς του ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς λατρείας τῶν νεκρῶν, καλεῖται νὰ γεφυρώσῃ τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Ἑλλάδος. Ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ αὐτοῦ τῶν νεκρῶν καὶ τῆς ἀφθονίας ἐπεξετάθη ταχύτατα καθ' ὀλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον διὰ τῆς πυκνῆς ἐπικοινωνίας τῶν δύο χωρῶν, διὰ τοῦ ἐμπορίου, καὶ κυρίως διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν μισθοφόρων¹¹. Ἡ λατρεία τοῦ Σαράπιδος συνδέεται μὲ εἰδικοὺς ὁμί-

1 IG VII 3198 - 3204, 3215, 3224.

2 Βλ. ἐπίσης IG VII 541, 542

3 BCH 19, 368 ἐ.=IG VII 1764-72.

4 Ἀρχ. Δελτ. 1923, 24 ἐ. καὶ FEYEL, Contribution à l'épigr. Béot. σελ. 58 - 67.

5 IG VII 2371.

6 FEYEL, Polybe... σελ. 251 ἐ., L. ROBERT, BCH 1935, 198 ἐ. Περὶ τῶν παλαιότερων περιφημῶν τῆς Βοιωτίας ἑορτῶν, τῶν Ἐλευθερίων τῶν Πλαταιῶν L. ROBERT ἐν Rev. Ét. anc. 1929, 15 ἀριθ. 1, τῶν Ἡρακλείων τῶν Θηβῶν καὶ ἐν BCH 1935, 194 ἀριθ. 3, 4. Ἐπίσης καὶ ΠΑΠΑΔΑΚΙΣ, Ἀρχ. Δελτ. 1923

σελ. 246 σημ. 2.

7 F. CUMONT, Die orientalischen Religionen im röm. Heidentum παρὰ WILCKEN, Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde τόμ. I. I (1912) σελ. 93.

8 WILCKEN, Urkunden der Ptolemäerzeit (1927) σελ. 101. ROEDER ἐν RE. I A σελ. 2401-3.

9 Τὰς γνώμας αὐτὰς ἐπολέμησεν ὁ SCHUBART, Einführung in die Papyruskunde 1918 σελ. 339.

10 Gesch. griech. Rel. II σελ. 140 ἐ.

11 Πρβλ. JOUCOURT, Les premiers Ptol. et l'hellénisation de Sarapis, Hommage à J. Bidez et F. Cu-

λους λατρευτῶν, τῶν Σαραπιαστῶν ἢ Σεραπιαστῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπαντῶσιν ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συχνότερον εἰς τὰς νήσους¹. Ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος τὰ λατρευτικὰ κοινὰ τοῦ τύπου αὐτοῦ ἐπεξετάθησαν εἰς ὀλόκληρον τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον καὶ αἱ πρὸς τιμὴν τοῦ Σαράπιδος ἑορταί, τὰ Σαραπιεῖα, συνεδέθησαν μὲ μουσικούς καὶ δραματικούς ἀγῶνας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ λατρεία τοῦ Σαράπιδος εὐρίσκειται συνδεδεμένη μὲ τὴν τῆς Ἴσιδος κυρίως καὶ τὴν τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων Θεῶν². Ὁ ἀποθανὼν τὸ 293 π.Χ. ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ὠνόμαζε τὸν Σάραπιν «σεμνὸν θεόν»³. Εὐρυτάτῃ ἦτο ἡ λατρεία τῶν ξένων αὐτῶν θεοτήτων εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου τὸν Γ' αἰῶνα εὐρίσκομεν λαμπρὸν ναὸν τοῦ Σαράπιδος εἰς τὸν Ὀρχομενόν, εἰς τὸν ὁποῖον λατρεύεται ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἴσιδος. Ἐπιγραφαὶ ἀπὸ κάθε γωνίαν τῆς Βοιωτίας, κυρίως ἀπελευθερωτικαί, μνημονεύουν τοὺς Αἰγυπτίους αὐτοὺς θεοὺς⁴.

Διὰ τὸν τρόπον τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Βοιωτίαν τῶν ξένων τούτων θεῶν χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ εἰδήσεις, ἅς ποριζόμεθα ἐκ τοῦ τιμητικοῦ δι' Αἰγύπτιον ὑπουργὸν τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος ψηφίσματος τῆς Τανάγρας⁵ καὶ ἐκ τοῦ ΠΟΛΥΒΙΟΥ⁶. Ἡ παρουσία τῶν μισθοφόρων, καὶ ἡ ἐπιστροφή ὄσων ἐξ αὐτῶν ἐπέστρεψαν, ἐξηγεῖ τόσον τὴν ταχύτητα τῆς διαδόσεως τῶν λατρειῶν αὐτῶν ὅσον καὶ μερικὰς χαρακτηριστικὰς πράξεις τῶν Πτολεμαίων διὰ Βοιωτικὰς πόλεις⁷. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Γ' αἰῶνος εἰδικὴ λατρεία τοῦ Σαράπιδος ὑπάρχει εἰς τὴν Βοιωτίαν⁸.

Στ. 3. Ἀντιανδρος Ἐρεδάμου, Αἰγιράτης σαλπικτῆς (εἰς στ. 23 Ἀντάνδρωι σαλπικτῆ), ἄγνωστος ἄλλοθεν. Τὸ ὄνομα κοινὸν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ παρὰ ΘΟΥΚ. IV 52 ὄνομα πόλεως. Περὶ τῆς ἐπιδόσεως τῶν Αἰγιρατῶν εἰς τὰς καλὰς τέχνας, Syll.³ 660, ἐκ Δελφῶν, ὅπου οἱ Θράσων καὶ Σωκράτης Πάτρωνος, τιμῶνται δι' ἐπιδειξίεις λυρικῶν συστημάτων διὰ προξενίας, ὡς καὶ Syll.³ 775, ἐπίσης ἐκ Δελφῶν, τιμωμένου Ἀπολλωνίου Διονυσίου Αἰγιράτου.

Στ. 4. Πραξιτέλης Θεογένου, Ἀθηναῖος κῆρυξ. Ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τοῦ

mont, Coll. Latomus II σελ. 159 ἐ., καὶ KRANZE, Griech. Kultur (1941) σελ. 518-9.

1 POLAND, Gesch. d. griech. Vereinswesens (1909) σελ. 69 ἐ., 219 ἐ.

2 Ἐπ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἐξαπλώσεως A. RUSCH, De Sarapide et Iside in Graeciae cultis diis. Berlin (1906), passim, TH. A. BRANDY, The reception of the Egyptian cults by Greeks σελ. 330 ἐ., ἐν The University of Missouri Studies X, I 1935 καὶ εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τῆς Αἰγυπτιακῆς λατρείας ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ DREXLER παρὰ ROSCHER ἐν λ. Isis 379-391.

3 Παπ. Ὁξύρ. XV, 1922, 1803 z ἀπόσπ. 8 παρὰ NILSSON, Gesch. griech. Rel. II, 113-4.

4 IG VI 13198 ἐ. διὰ τὸν Ὀρχομενόν, IG VII 3301 ἐ. διὰ τὴν Χαϊρώνειαν. IG VII 2872 διὰ τὴν Κορώνειαν. IG VII 540, 541, 542 καὶ ἡ παροῦσα διὰ τὴν Τανάγραν, IG VII 2482 διὰ τὰς Θήβας, ἀν καὶ περὶ τῶν Θηβῶν δὲν ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς λατρεία ἐπ' αὐτοῦ καὶ ΖΙΒΗΝ, RE ἐν λ. Thebae Va σελ. 1523. Εἰς τὰς Θεσπίας αἱ Αἰγυπτιακαὶ λατρεῖαι ἀνέρχονται μέχρι τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, BCH 1926,

425 ἐ., ἴσως καὶ εἰς τὰς Κόπας (ΠΑΥΣ. IX 24. 2). Ἐξ ἴσου διαδεδομένη ἦτο ἡ λατρεία καὶ εἰς τὴν γειτονικὴν Εὐβοίαν, ὅπου ἔχομεν ἐκτὸς τῶν ἐκ Χαλκίδος ἐπιγραφῶν τοῦ Β' αἰῶνος, IG XII 9, 223, 228, 229, τὸ μέγα ἱερὸν τῶν Αἰγυπτίων θεῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Παππαδάκι ἀνασκαφῆν ἐν Ἐρετρῖα (N. ΠΑΠΠΑΔΑΚΙΣ, Ἀνασκαφὴ Ἰσίου ἐν Ἐρετρῖα, Ἀρχ. Δελτ. I [1915], σελ. 115 ἐ.).

5 IG VII 507.

6 V 63, 12, 65, 2: Σωκράτης δ' ὁ Βοιωτίος πελαστὰς εἶχεν ὑπ' αὐτὸν διαχιλίους.

7 Πρβλ. δωρεὰς εἰς τὰς Θεσπίας, ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ ἐν Ἀρχ. Δελτ. 1931-32 σελ. 32 ἐ. καὶ LAUM, Stiftungen I 89, II 24.

8 Πρβλ. BELOCH, Griech. Gesch. IV 1 σελ. 437-39. διὰ τὴν λατρείαν τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Σαράπιδος εἰς τὴν Τανάγραν ὀλίγα λέξεις παρὰ CAROLUS BUSLEFF, De Tanagraeorum sacris commentatio Gymnasii Vimaricensis (1908) σελ. 15. Περὶ τῶν συντελεστικῶν τῆς διαδόσεως τῶν ξένων λατρειῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρβλ. KÄRST, Gesch. der Hell. II 271-277, PAUL WENDLAND, Hellenist.-Röm. Kultur 129 ἐ., 153 ἐ. ΠΑΠΠΑΔΑΚΙΝ, Ἀρχ. Δελτ. 1915, 188 ἐ.

Ποσέους τοῦ στ. 14 ἐχρονολογήθη ἢ ἐπιγραφὴ τῆς Τανάγρας (τὸ πρῶτον γνωστὸν τότε τμῆμα IG VII 540) ὑπὸ τοῦ LATISCHEW ἐν BCH 1881, 261, διὰ τῆς συσχετίσεώς του μὲ τὸν Πραξιτέλην Θεογένου Φλυέα τῆς IG II 468, 82 καὶ τὸν Πραξιτέλην Θεογένου Ἀθηναῖον ἔφηβον¹. Αἱ νεώτεραι ἐπιγραφαὶ τῶν Δελφῶν, αἱ σχετικαὶ πρὸς τὰς Πυθαΐδας, φέρουν μεταξὺ τῶν τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου τὸ αὐτὸ πρόσωπον εἰς δύο συνεχεῖς Πυθαΐδας, τὴν τοῦ 106/105 καὶ τὴν τοῦ 97/96². Οὕτω εἰς τὴν Πυθαΐδα τοῦ 106/5, FD III, 2 ἀριθ. 48 = Syll.³ 711 L στ. 36 ἔχομεν μεταξὺ τῶν τραγωδῶν Πραξιτέλης Θεογένου Ἀθηναῖος εἰς τὴν Πυθαΐδα τοῦ 97/96, FD III, 2 ἀριθ. 49 = Syll.³ 728 K στ. 30 καὶ τοῦ(ς) συ[ναγωνιζομένους τοῦ]τοις Πραξιτέλην Θεογένεος. Ἦδη ὁ SUNDWALL ἐταύτισε³ τὸν Πραξιτέλην Θεογένου Φλυέα⁴ μὲ τὸν τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Δελφῶν. Ἐχομεν κατὰ ταῦτα τὸ αὐτὸ πρόσωπον εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν Δελφῶν ὡς τεχνίτην τοῦ Διονύσου, εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ εἰς τὴν Τανάγραν ὡς κήρυκα. Πρέπει δὲ νὰ διασταλῆ ἀπὸ τὸν ἔφηβον ἐπὶ Μενόιτου ἄρχοντος τὸ 105 π.Χ., διότι εἶχεν ἤδη λάβει μέρος εἰς τὴν Πυθαΐδα τοῦ 107/106 ὡς ἀπεσταλμένος τῶν τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου. Ἀσφαλῶς ὁ ἔφηβος ἐπὶ Μενόιτου ἄρχοντος τὸ 105 π.Χ. Πραξιτέλης Θεογένου εἶναι υἱὸς τοῦ τῶν Δελφικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς Τανάγρας. Αὐτὸ μᾶς ἐπιτρέπει ἐκ τῆς ἡλικίας τοῦ υἱοῦ νὰ εὗρωμεν τὴν ἡλικίαν τοῦ πατρός, διότι, ἐὰν τὸ 105 εἶχεν υἱὸν ἔφηβον (μεταξὺ 16 ἕως 18 ἐτῶν) καὶ εἶχε νυμφευθῆ εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν, θὰ ἦγε τότε, δηλαδὴ περὶ τὸ 105, ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν, ἢ ἡλικία δὲ αὐτὴ συνάγεται καὶ ἐκ τῆς ἀποστολῆς του μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου τὸ 107/106 π.Χ. (Διότι ἂν δὲν ἦτο ὄριμος καὶ γνωστὸς δὲν θὰ περιελαμβάνετο μεταξὺ τῶν ἐπισήμων ἀπεσταλμένων τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ τῶν Διονυσιακῶν τεχνιτῶν). Εἰς τὴν ἐπομένην Πυθαΐδα τοῦ 96/95, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίσης λαμβάνει μέρος, θὰ ἦτο περὶ τὰ πενήκοντα ἔτη, εἰς δὲ τὴν Τανάγραν, εἰς τὴν ὁποίαν φέρεται ὡς κήρυξ, ἀσφαλῶς θὰ ἦτο ὄχι ἄνω τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν. Ὁ καθορισμὸς αὐτὸς τῆς ἡλικίας του μᾶς δίδει τὴν δυνατότητα νὰ κερδίσωμεν ἕνα terminus διὰ τὴν Ταναγραίαν ἐπιγραφὴν, διότι, δεδομένου ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ λάβῃ μέρος εἰς ἕξω τῆς πατρίδος του ἀγῶνας μετὰ τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος του καὶ τὸν εὕρισκομεν εἰς τὰ Σαραπιεία τῆς Τανάγρας, αὐτὰ πρέπει νὰ τεθοῦν πρὸ τοῦ 85 π.Χ., ὅτε ἦτο ἐξήκοντα ἐτῶν. Κερδίζομεν δηλαδὴ τὴν ἀσφαλῆ εἴδησιν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Τανάγρας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῆ χαμηλότερον τοῦ 85 π.Χ. ἢ μᾶλλον τοῦ 90 π.Χ.

Στ. 5. *Βουκάτιης Γλαύκου*, Ταναγραῖος ῥαψωδός. Υἱὸς τοῦ ἀγωνοθέτου καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐν στ. 11 Ἀλεξάνδρου, ἀνεψιὸς τοῦ ἐν στ. 20, 58, 60 Καφισία. Πρόκειται περὶ μέλους τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἢ ὁποία συνδέεται ἰδιαίτερος, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Σαράπιδος καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν Σαραπιείων. Ὡς

¹ Περίπου 105 π.Χ. Πρβλ. καὶ KIRCHNER, Pros. Att. 12176.

² Περὶ τῶν Πυθαϊδῶν ἐκτὸς τοῦ G. COLLIN, Le culte d'Apollon Pythien (1905). Fouilles de Delphes III, 2 εἰς τὰ σχόλια τῶν σχετικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τοῦ BOETHIUS, Die Pythais, Studien zur Geschichte der Verbindungen zwischen Athen und Delphi (1918) τὰς λαμπρὰς παρατηρήσεις τοῦ POMTOW ἐν Syll.³

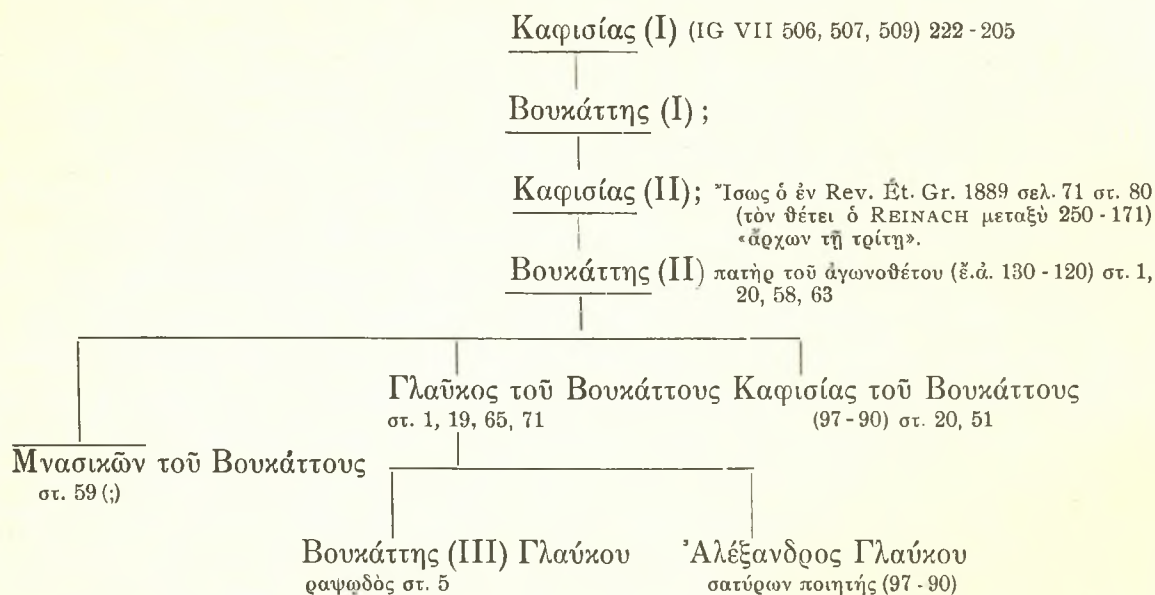
696 - 699, 711, 728 καὶ κυρίως τὰ ὄσα σαφῆ καὶ σοφὰ γράφει ὁ DAUX, Delphes au IIe et au Ier siècle (1936) σελ. 521 - 583 καὶ Appendix XII σελ. 708 - 729, ὅπου δίδεται καὶ πίναξ τῶν ἐπιγραφῶν κατὰ Πυθαΐδα.

³ Ἐν Nachträge zur Pros. Att. εἰς λέξιν Πραξιτέλης Θεογένου Φλυεύς.

⁴ KIRCHNER, Pros. Att. 12176.

καὶ εἰς τὸν στ. 1 ἐξήγησα, πιθανώτατα προέρχεται ἐκ παλαιότερας ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Τανάγρας, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα Καφισίας ἐν IG VII 506, 507, 509 δεικνύει, ὅτι κατέχει ἐπιφανῆ θέσιν. Ἔχομεν δέ:

Στ. 6. Ἀθανίας Φρύωνος, Ταναγραῖος ποιητής. Ὁ REISCH¹ τὸν ταυτίζει μὲ τὸν *Γυμνασιάρχον* ἐκ Τανάγρας, τὸν ὁποῖον ὁ DITTENBERGER, IG VII 557, θέτει εἰς τὸν Α' αἰῶνα.

Στ. 7. Ἀριτέμων Μύρτονος, Θηβαῖος ἀυλητής, ἄγνωστος ἄλλοθεν.

Στ. 8. Παρμενίων Παρμενίωνος, Ἀθηναῖος ἀυλωδός. Τὸ ὄνομα εὐρίσκεται καὶ εἰς τοὺς καταλόγους τῶν εἰς τὴν Πυθαῖδα τοῦ 106/5 λαβόντων μέρος ἐφήβων, FD III, 2 ἀριθ. 25 στ. 16. Τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὴν ταύτισιν αὐτοῦ μὲ τὸν ἀυλωδὸν τῆς Τανάγρας, αὐτὸ μάλιστα ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ παῖδες τῆς Ἀθηναϊκῆς θεωρίας τῶν Πυθαϊδῶν ἔχουν σχέσιν μὲ τοὺς τεχνίτας τοῦ Διονύσου. Ἴσως ὀρισμένων οἰκογενειῶν μέλη ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ἀποστολὰς τῶν θεωριῶν καὶ τὰ μέλη αὐτὰ ἦσαν ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τῶν τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου μόνον.

Στ. 9. Φίλων Φίλωνος, Ταραντίνος κιθαριστής ἄγνωστος.

Στ. 10. Τιμοκλῆς Ἡροδότου κιθαρωδός, Αἰολεὺς ἀπὸ Κύμης ἄγνωστος.

Στ. 11. Ἀλέξανδρος Γλαύκου Ταναγραῖος, ποιητής σατύρων (ιδεὲ στ. 5).

Στ. 12. Ἀσκληπιάδης Ἰκεσίου, Θηβαῖος, τραγωδιῶν ποιητής· ἄγνωστος, ἀλλὰ ιδεὲ κατωτέρω εἰς στ. 18.

Στ. 13. Διογένης Ἀντίγονος, Θηβαῖος ὑποκριτής, ἄγνωστος. Ἐκ τοῦ Α' αἰῶνος π.Χ. ἔχομεν IG VII 2727: *Διογένην Θεοδότου Θηβαῖον ποιητὴν κωμωδιῶν*².

Στ. 14. Ποσῆς Ἀρίστωνος, Ἀθηναῖος κωμωδιῶν ποιητής. Εἶναι τὸ δεύτερον πρόσωπον, τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ Θεογένους (τοῦ στ. 4) ἔδωσε τὴν βᾶσιν τῶν χρονολογικῶν

¹ De musicis Graecorum certaminibus, σελ. 128. actors and acting in ancient Greece (1908) σελ. 138.

² Πρβλ. O'CONNOR, Chapters in the history of

καθορισμῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐτέθη¹, τὸ παλαιὸν τμῆμα τῆς ἐπιγραφῆς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 100-75 π.Χ. Ὁ REISCH² δεχόμενος τὴν χρονολόγησιν παρετήρησεν ὅτι ἓνα υἱὸν αὐτοῦ ἔχομεν μεταξὺ τῶν νικητῶν εἰς τὸν Ὁρωπὸν IG VII 416 στ. 29: «Ἀρίστων Ποσέους Ἀθηναῖος». Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ LATISCHEW ὁ ποιητὴς τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Τανάγρας ταυτίζεται μὲ τὸ ἀπαντῶμενον μεταξὺ τῶν θεσμοθετῶν πρόσωπον τῆς IG II 863: «Ποσῆς Ἀρίστωνος Φαληρεύς» (ἄλλαι συσχετίσεις εἰς KIRCHNER, Pros. Att. 12149). Ὁ Ποσῆς Ἀρίστωνος, εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἀθηναίων νικητῶν τῆς Τανάγρας, ὁ ὁποῖος δὲν εὑρίσκειται εἰς τοὺς καταλόγους τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου, οἱ ὅποιοι λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς Πυθαΐδας. Παρὰ ταῦτα, τῆς αὐτῆς οἰκογενείας μέλη ἔχομεν εἰς τὰς Πυθαΐδας, τὰ ὅποια μάλιστα κατέχουν λαμπρὰς θέσεις καὶ λαμβάνουν τιμητικὰς διακρίσεις.

Οὕτω ἀδελφὸς τοῦ Ποσέους Ἀρίστωνος, θεωρὸς τῆς συνόδου τῶν τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου, εἰς τὴν Πυθαΐδα τοῦ (127 π.Χ.), FD III 2 ἀριθ. 47 καὶ σελίδα 291 = Syll.³ 698 A στ. 8: «θεωροὺς δὲ..... Μενέλαον Ἀρίστωνος». Ἐπίσης εἰς ἄλλος ἀδελφὸς εἶναι εἰς τὴν Πυθαΐδα τοῦ 106/5, ὁ ἐπιμελητὴς καὶ ἀρχιθεωρὸς Ἀλέξανδρος Ἀρίστωνος, FD III 2 ἀριθ. 48 = Syll.³ 711 L στ. 3: «Ἀλέξανδρος Ἀρίστωνος» ἐπιμελητὴς στ. 15: «Ἀλέξανδρον Ἀρίστωνος κωμικὸν ποιητάν» καὶ στ. 17 εἰς υἱὸς αὐτοῦ «Ἀρίστωνά Μενελάου τραγικὸν ποιητάν» στ. 23: «τοὺς ἀσομένους τοὺς τε παιᾶνας καὶ τὸν χορὸν... Ἀρίστωνά Μενελάου» στ. 35: «ποιητὰς δὲ σατύρων... Ἀρίστωνά Μενελάου» ὁ Ἀλέξανδρος Ἀρίστωνος ἐπανέρχεται τὸ 96/95 π.Χ. εἰς FD III 2 ἀριθ. 49 = Syll.³ 728 K στ. 1: «ὁ ἐπιμελητὴς αὐτῶν Ἀλέξανδρος Ἀρίστωνος, κωμικὸς ποιητῆς». Ἐχομεν οὕτω ἀρκετὰ μέλη τῆς οἰκογενείας αὐτῆς, τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα πρόσωπα διατρέπουν ὡς ποιηταὶ κωμωδιῶν. Ποιητὴς κωμωδιῶν εἶναι καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ποσέους Τιμόστρατος (πρβλ. KIRCHNER, Pros. Att. ἀριθ. 13824, ὅπου καὶ stemma εἰς τὸ Τιμόστρατος). Ἐχομεν δὲ υἱοὺς τοῦ Ἀρίστωνος, τὸν ὁποῖον ὁ PREUNER³ θέτει τὸ 147 π.Χ., τὸν Τιμόκρατον, IG II 983 (καὶ KIRCHNER), τὸν Ποσῆν IG II 863, IG VII 540, τὸν Μενέλαον FD III 2 ἀριθ. 47 στ. 8 (127 π.Χ. θεωρὸν) καὶ τὸν Ἀλέξανδρον FD III 2 ἀρ. 48 στ. 3, 15, 47, FD III 2 ἀρ. 49. Δεδομένου ὅτι ὁ εἰς τῶν ἀδελφῶν εἶναι ἄνω τῶν τριάκοντα ἐτῶν, θεωρὸς τῆς συνόδου τῶν τεχνιτῶν τῆς Πυθαΐδος τοῦ 127, ὁ Μενέλαος Ἀρίστωνος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ποσῆς θὰ ἦτο τῆς αὐτῆς περιπυλῆς ἡλικίας, γεγονὸς ὅπερ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ τοῦ ἀποδώσωμεν περὶ τὸ 90 π.Χ. ἡλικίαν πλησίον τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν. Καὶ ἐκ τούτου λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀρισθῇ χρονολογία χαμηλοτέρα τοῦ 90 π.Χ., διὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας.

Τὸ αὐτὸ ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ποσέους μνημονευομένου εἰς IG VII 416, ἐπιγραφὴν ἐξ Ὁρωποῦ, καὶ τοῦ Ἀρίστωνος Μενελάου FD III 2 ἀριθ. 48 στ. 27⁴.

Στ. 15. *Δημήτριος Δημητρίου*, Ἀθηναῖος ὑποκριτῆς. Μέλος καὶ αὐτὸς τῶν θεωριῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς Πυθαΐδας. Εἰς τὴν

¹ LATISCHEW, BCH 1881, 261 ἐ. DITTENBERGER, IG VII 540.

² De musicis Graecorum certaminibus σελ. 128.

³ Rh. Mus. XLIX, 1894, 366 (παρὰ KIRCHNER

ἐ.ἀ. εἰς ἀριθ. 13824).

⁴ Ὁ SUNDWALL εἰς Nachträge zur Prosop. Att. εἰς Ἀρίστων, Μενέλαος, Ἀλέξανδρος δὲν ἀναφέρει τὴν σχέσιν.

πρώτην Πυθαΐδα (137 π.Χ.) μετὸ αὐτὸ ὄνομα, FD III 2, ἀριθ. 11. Syll.³ 696 B (ἄνευ τῶν ὀνομάτων): «πυθαΐσται παῖδες... Δημήτριος Δημητρίου». Εἰς τὴν Πυθαΐδα τοῦ 106/105 π.Χ., FD III 2, ἀριθ. 48 = Syll.³ 711 L στ. 83: «κωμωδοὺς δέ... Δημήτριον Δημητρίου». Ὁ KIRCHNER, Pros. Att. ἀριθ. 3447, ἐταύτισε τὸν Δημήτριον Δημητρίου τῆς Τανάγρας μετὸν ἐν CIG 320: «Δημήτριον Δημητρίου Τρικορούσιον, ὃ ἐπὶ τὰ ἱερά» Δηλιακῆς ἐπιγραφῆς, τὸν ὁποῖον ὁ HOMOLLE ἐν BCH VIII 135, θέτει μεταξὺ τῶν ἐτῶν 35-88 καὶ τοῦ ὁποῖου υἱὸς εἶναι ὁ τῆς IG II 481 «Δημήτριος Δημητρίου Τρικορούσιος» ἔφηβος ἐπὶ Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος (μεταξὺ 84-76)¹. Ὁ O'CONNOR (εἰς τὴν Pros. historiorum τοῦ ἔργου του Chapters in the history of actors and acting in ancient Greece ἀριθ. 128) θεωρεῖ τὸν Δημήτριον Δημητρίου τῆς FD III 2 ἀριθ. 48 (106/105) ὡς υἱὸν τοῦ πυθαΐστοῦ παιδὸς τῆς FD III 2 ἀριθ. 11 (137 π.Χ.), ἀλλὰ προφανῶς πρόκειται περὶ σφάλματος. Ὁ πυθαΐστης παῖς τοῦ 137 π.Χ. εἶναι ὁ κωμωδὸς τοῦ 106/105 π.Χ. καὶ ὁ ὑποκριτὴς τῆς παρούσης ἐκ Τανάγρας ἐπιγραφῆς. Δυνάμεθα δὲ νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ αὐτοῦ τὴν ἡλικίαν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς ἐπιγραφῆς, παῖς τὸ 137 π.Χ. περὶ τὰ δώδεκα ἔτη, τὸ 106/105 κωμωδὸς θὰ ἐγγίξη τὰ τεσσαράκοντα πέντε. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας εἰς ἡλικίαν μικροτέραν τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν εἶναι περὶ τὸ 90 π.Χ. Καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας του ἐπομένως ἐξάγεται ὅτι δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ θέσωμεν χαμηλότερον τοῦ 90 π.Χ. τὴν Ταναγραϊαν ἐπιγραφὴν. Νὰ θεωρήσωμεν τὸν Δημήτριον Δημητρίου τὸν ἔφηβον ἐπὶ Ἀπολλοδώρου ἄρχοντος (μεταξὺ 84-76) ὡς τὸν λαβόντα μέρος καὶ νικήσαντα εἰς Τανάγραν θὰ μᾶς ὑπεχρέωνε νὰ καταβιβάσωμεν τὴν ἐπιγραφὴν χαμηλότερον καὶ τοῦ 70 π.Χ., πράγμα ἀδύνατον.

Στ. 16. [Δημήτρι]ος Δημητρίου, Θηβαῖος, τὴν παλαιὰν τραγωδίαν (ιδὲ κατωτέρω στ. 19).

Στ. 17. Ἰππαρχος Ἀπολλοδώρου Θηβαῖος τὴν κωμωδίαν, τὸ ὄνομα κοινὸν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου καὶ ἐν IG VII 261, 295, 2184 ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἄρχων τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν.

Στ. 18. Ἀσκληπιάδης Ἰκεσίου, Ἀθηναῖος, τὸν ἐπινίκιον. Τὸν εὐρίσκομεν καὶ αὐτὸν εἰς ἐπιγραφὴν τῶν Δελφῶν σχετικὴν μετὰ παραχώρησιν στεφανηφορίας καὶ χρυσοφορίας, εἰς κοινὸν τῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου, FD III 2 ἀριθ. 69. Syll.³ 704 E, καὶ εἰς τὴν ἀντίστοιχον αὐτῆς Ἀθηναϊκὴν ἐπιγραφὴν, IG II² 1134. Τὴν ὑπὸ τοῦ KLAFFENBACH σύνθεσιν τῶν δύο (ἐν Symb. ad hist. colleg. artif., Bacch 1914, σελ. 36) δίδει καὶ ὁ ΡΟΜΤΩ ἐν Syll.³ 704 E. Ἔχομεν εἰς αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἱερομνημόνων στ. 3: «παρὰ δὲ Ἀθηναίων Ἀσκληπιάδου τοῦ Ἰκεσίου...» στ. 23, 39: *προσβευτὰς τὸν τε ἱερέα τοῦ Διονύσου Ἀσκληπιάδην Ἰκεσίου τραγικὸν ποιητάν*. Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Syll.³ 826 στήλη Β στ. 3 ἐπιγραφὴν.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται τίθενται εἰς τὸ 117 π.Χ., τῶν αὐτῶν δὲ περίπου χρόνων ἔχομεν Ἀσκληπιάδην καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχόντων τῶν Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων καὶ μάλιστα Ἰκέσιον καὶ Ἀσκληπιάδην, ἴσως ἀδελφοὺς ἢ πατέρα καὶ υἱὸν (HEAD, Hist. Num.²).

¹ Πρβλ. SUNDWALL, Nachtr. Pros. Att. εἰς λέξιν.

σελ. 385), νομίσματα κατὰ τὸν SUNDWALL (Untersuchungen über die attischen Münzen des neues Stiles, 1908, σελ. 59) ἀνήκοντα μετὰ τὸ 120 π.Χ.¹

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν τετραδράχμων τῆς περιόδου αὐτῆς ἔχομεν καὶ τὸν Ποσῆν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Τιμοστράτου, περὶ τοῦ ὁποῦ ἠσχολήθημεν ἀνωτέρω, εἰς νομίσματα τοῦ 115 π.Χ.²

Προσέτι δὲ ἔχομεν καὶ Ἀσκληπιάδην Ἀσκληπιάδου μεταξὺ τῶν ἐφήβων τῆς Πυθαῖδος τοῦ 106/105 π.Χ. (πρβλ. καὶ SUNDWALL, Nachtr. zur Pros. Att. εἰς λέξιν, ὁ ὁποῖος δὲν συσχετίζει ὁμῶς τὸν Ἀσκληπιάδην Ἰκεσίου καὶ τὸν Ἀσκληπιάδην Ἀσκληπιάδου), ἀσφαλῶς υἱὸν τοῦ Ἀσκληπιάδου Ἰκεσίου. Οὕτω τὸ 117 π.Χ., ἔτος τῆς ἐπιγραφῆς τῆς στεφανηφορίας καὶ χρυσοφορίας, καὶ περὶ τὸ 120 π.Χ. ὁ Ἀσκληπιάδης Ἰκεσίου ἄρχων τῶν Ἀθηναϊκῶν τετραδράχμων εἶναι ἄνω τῶν τριάκοντα ἐτῶν καὶ περὶ τὸ 90—τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Τανάγρας—περὶ τὰ ἐξήκοντα ἔτη. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ αὐτὴ χρονολογία διὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας ἐξάγεται καὶ ἐὰν ὑπολογισθῇ ἡ ἡλικία τοῦ Ἀσκληπιάδου ἐκ τῆς ἡλικίας τοῦ υἱοῦ του, ἐφήβου τὸ 106/105. Ἐξ ὄλων τῶν νικητῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπαντοῦν εἰς ἄλλας ἀκριβέστερον χρονολογηθείσας ἐπιγραφάς, ὡς εἰς τὰς ἐπιγραφάς τῶν Πυθαῖδων, καὶ τὰ Ἀθηναϊκὰ νομίσματα ἐξάγεται ὡς ἀσφαλές καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας τῶν νικητῶν, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Τανάγρας ἢ μᾶλλον ἡ χρονολογία τῆς τελέσεως τῶν Σαραπιεῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ καταβιβασθῇ μετὰ τὸ 90 π.Χ. Ὁ ἀκριβὴς κατὰ τὸ δυνατὸν καθορισμὸς τῆς χρονολογίας τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς ἔχει σημασίαν καὶ διὰ μίαν ἀκριβεστέραν ἐπανεξέτασιν τῆς χρονολογικῆς τοποθετήσεως ὄλων τῶν Βοιωτικῶν ἀγωνιστικῶν ἐπιγραφῶν τῆς περιόδου αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι τοποθετοῦνται μεταξὺ 100 - 50 (πρβλ. O'CONNOR, Chapters of the history... σελ. 70 ἐ).

Ἐνταῦθα δέον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν μας ἐπὶ τῆς παρουσίας εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας δύο νικητῶν μὲ τὰ αὐτὰ ὀνόματα καὶ πατρωνυμικά. Πρόκειται περὶ τῶν *Δημητρίων Δημητρίου, Ἀθηναίου καὶ Θηβαίου*, στ. 15, 16 καὶ τῶν *Ἀσκληπιάδων Ἰκεσίου, Ἀθηναίου καὶ Θηβαίου*, στ. 12 καὶ 18. Τὸ γεγονὸς εἶναι περισσότερον ἀπὸ περιέργον, εἶναι ὑποπτον, καί, ἐὰν κατὰ τύχην δὲν διεσφάζοντο τὰ ἐθνικά τῶν δύο ἐκ τῶν τεσσάρων στίχων, νομίζω ὅτι, μετὰ τὰ αὐτὰ ὀνόματα, οἰοσδήποτε ἐκδότης θὰ συνεπλήρωνε κοινὰ ἐθνικά, διότι θὰ ἦτο κάπως ἀπίθανον νὰ ὑποθέσῃ ὅτι θὰ συνέβαινε νὰ ἔχη διάφορα. Ἀσφαλῶς δέ, δεδομένου ὅτι ἔχομεν τὰ αὐτὰ ὀνόματα Ἀθηναίων τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου, θὰ συνεπληροῦντο μὲ τὸ Ἀθηναῖος ἀμφοτέρω. Πιστεύω, ὅτι δὲν ἔχομεν τέσσαρας τεχνίτας ἀλλὰ μόνον δύο, οἱ ὁποῖοι δι' ὠρισμένους λόγους ἐπιλαμβάνονται μὲ διάφορα ἐθνικά. Δὲν δύναμαι νὰ κατανοήσω διὰ ποῖον λόγον λαμβάνει χώραν αὐτὴ ἢ ἐπὶ τοῦ λίθου πλαστογραφία καὶ πλαστοπροσωπία, ἐκτὸς τῆς προσπαθείας τῶν ἱερέων τοῦ Σαράπιδος νὰ ἐμφανισθοῦν περισσότερα τὰ μετασχόντα τῶν ἀγώνων πρόσωπα, καὶ ἡ ἀποψις αὐτῆ ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἐκ τῶν στ. 37-38 καὶ 34, 41. Διότι εἰς στ. 37 - 38 ἔχομεν *Δημητρίω ὑποκριτῇ στέφανον, ἀπὸ χρυσῶν Γ καὶ [τε]-τροβόλου ἡμιωβελίου* κενὸν ὀκτώ ἕως ἑννέα γραμμῶν *τραγωδῶι τῶι τῆν παλαιάν*. Εἰς

¹ Πρβλ. καὶ SUNDWALL, Nachtr. zur Pros. Att. εἰς λέξιν.

² HEAD, Hist. Num.² 385 (πρβλ. SUNDWALL, Unters. über att. Münz. σελ. 100).

τὸ ἄγραφον τμήμα ἀσφαλῶς θὰ ἐτίθετο τὸ ὄνομα Δημήτριος, ἀλλὰ δὲν ἐτέθη. Αὐτὸ δεικνύει ὅτι ἔχομεν εἰς τὰς δύο στεφανώσεις τὸν αὐτὸν νικητὴν, ὁ ὁποῖος δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἐπανελήφθη.

Παρομοία περιπτώσεις καὶ μὲ τὸν Ἀσκληπιάδην στ. 34: Ἀσκληπιάδην τραγωδιῶν ποιητ[ῆ] σ[τ]έφανον, στ. 41: Ἀσκληπιάδην τραγωδιῶν ποιητ[ῆ] τὸν ἐπινίκιον, ἐνῶ εἰς τὸν στ. 19 ὁ Ἀσκληπιάδης δὲν φέρεται ὡς τραγωδιῶν ποιητής. Νομίζω ὅτι εἶναι σαφέστατον ὅτι πρόκειται περὶ σκοπίμου πλαστογραφίας, τῆς ὁποίας δὲν ἐρμηνεύεται ὁ λόγος.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΓΩΝΟΘΕΣΙΑΣ ΤΟΥ ΓΛΑΥΚΟΥ. Στ. 19. Ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου, ληξιάσης τῆς ἀναγραφῆς νικητῶν, ἔχομεν τὴν λογοδοσίαν τοῦ Γλαύκου τοῦ ἀγωνοθέτου τῶν Σαραπειῶν.

Ἀπολογία, εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπολογισμός, εἶναι ὄρος τῆς κοινῆς τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν λογοδοσίαν τοῦ Θηβαίου Ἰπάρχου Πομπίδου IG VII 2126¹. Τὸ ἀπολογισμός σύνηθες καὶ εἰς τὰς τιμητικὰς κοσμητῶν ἐπιγραφὰς τοῦ Α' π.Χ. αἰῶνος Syll.³ 717. 90 ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐξ αὐτῶν, νομίζω ὅτι μίαν ἀντίστοιχον ἔκφρασιν τῆς ἀπολογίας ἀγωνοθέτου ἔχομεν εἰς τοὺς λόγους ἱεροποιῶν τῆς Δήλου IG XI ἀρ. 287 (=BCH XXVII, 1903, σ. 64): Λόγος ἱεροποιῶν τῶν ἱεροποιησάντων... ἐπὶ ἄρχοντος Σωσισθένους παρελάβομεν (ἐκ τοῦ 250 π.Χ.), IG XI ἀρ. 161 (=BCH 1890 σελ. 389 στ. 1-3): Λόγος ἱεροποιῶν τῶν ἱεροποιησάντων ἐπὶ ἄρχοντος Ὑποκλέους... παρελάβομεν παρὰ... (ἐκ τοῦ 280 π.Χ.). Ἐκτὸς αὐτοῦ, εἰς τὴν Βοιωτίαν τὸ ἀπολογία καὶ ἀπολογίζομαι συνηθέστατον κυρίως ἐπὶ τῶν πάσης φύσεως ἀποδόσεων λογαριασμῶν, ταμιῶν πρὸς τοὺς κατόπτας², τὴν εἰδικὴν Βοιωτικὴν ἀρχὴν ἐλέγχου τῶν Οἰκονομικῶν. Ἀπολογίας ἀγωνοθετῶν ἔχομεν ἤδη ἀρκετὰς ἐκ Βοιωτίας, ἀλλὰ εἰς οὐδεμίαν ὁ ἀγωνοθέτης λογοδοτεῖ διὰ δαπανηθέντα πρὸς κατασκευὴν στεφάνων ποσὰ οὐδὲ τόσον ἀναλυτικῶς καὶ λεπτομερῶς.

Ἀγωνοθέτης εἶναι κυρίως ὁ ὑπεύθυνος, ὁ γενικὸς ἐπόπτης τῶν μουσικῶν καὶ δραματικῶν ἀγώνων, διὰ τοὺς γυμνικοὺς καλεῖται καὶ ἀθλοθέτης· ἀγωνοθέτης: ἀρχῆς ὄνομα Ἀθήνησιν, ὡς δὲ Νίκανδρος ἀθλοθέτης μόνα τὰ γυμνικά, ἀγωνοθέτης τὰ μουσικά διατιθέμενος (ΗΣΥΧΙΟΣ εἰς λέξιν) καὶ ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται ἀγῶνων διαθέται ἀθλων, ἐπιμεληταί (ΠΟΛΥΔ. ΙΙΙ 140). Τὴν σύνδεσιν αὐτὴν τῶν ἀθλοθετῶν πρὸς τοὺς γυμνικοὺς, τῶν ἀγωνοθετῶν πρὸς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας τὴν ἔχομεν σαφεῖ ἐπὶ Ἀττικῶν τιμητικῶν ψηφισμάτων (πρβλ. Syll.³ 433. 8: ἐπειδὴ οἱ ἀθλοθέται...καὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ τε μουσικοῦ καὶ τοῦ γυμνικοῦ καὶ τῆς ἵπποδρομίας, αὐτόθι 466. 17: ἐπεμελήθη τῶν ἀγῶνων τῶν τε Διονυσιακῶν...ἐπαινεῖσαι τὸν ἀγωνοθέτην καὶ ΑΡΙΣΤ., Ἀθην. Πολ. LX 1: οὔτοι (οἱ ἀθλοθέται) δοκιμασθέντες ἐπὶ τέτταρα ἔτη, καὶ διοικοῦσι τὴν τε πομπὴν τῶν Παραθηναίων καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς μουσικῆς καὶ τὸν γυμνικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἵπποδρομίαν). Ἀγω-

1 Ο WILAMOWITZ, Hermes VIII, 1874, σελ. 431 ἐ., Kleine Schriften VI (1937) σελ. 245 ἐ., ἔγραφε περὶ αὐτῆς «man sieht die Ἀπολογία ist ein ἀπολογισμός eine Bedeutung des Wortes welche neu zu sein scheint». Ἀφ' ἐτέρου ὁ ΗΣΥΧΙΟΣ ἐξηγεῖ τὴν λέξιν ἀπολογισμός διὰ τῆς ἀπολογία, ὁ δὲ ΣΟΥ(Ι)ΔΑ(Σ): ἀπολογίζω... σημαίνει δὲ καὶ ἀπολογαρίζω. Ο Β. ΚΕΙΛ (Her-

mes XXV, 1890, σελ. 600, εἰς τὰ σχόλια τῆς ἐπιγραφῆς ἀγυρωμάτων τοῦ Ἀμφιαραίου) συσχετίζει τὸ ἀπολογία μὲ τὸ ἀττικὸν διαλογισμός.

2 Διὰ τοὺς κατόπτας BUSOLT, Staatskunde 1442, ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ, Ἀρχ. Δελτ. 1922, 263, SCHULTHEIS ἐν RE εἰς λέξιν. IG VII 303: ἀπολογισάσθω. IG VII 4130, 4131: ἀπολογισάσθω πρὸς τοὺς κατόπτας.

νοθέτης καὶ παρὰ ΘΟΥΚ. III 38· Σοφοκλῆς παρὰ ΠΟΛΥΔ. III 141, ΞΕΝΟΦ. Ἀνάβασις III 14 (πρβλ. καὶ WILLAMOWITZ, Aristoteles und Athen I 239, REISCH ἐν RE I 870 ἐ. DAREMBERG - SAGLIO εἰς λέξιν).

Στ. 20. Ἔλαβον παρὰ τῆς ἀρχῆς Καφισίου. Ἡ ἀγωνοθεσία τῶν Σαραπιείων τῆς Τανάγρας ἀποδεικνύεται ἐνιαύσιος ἀρχὴ κυρίως ἐκ τῶν στίχ. 59-62: *τόκος τοῦ ἐπί* (ἀγωνοθεσίας) *Καφισίου ἐνιαυτοῦ... τόκος τοῦ ἐπί* (ἀγωνοθεσίας) *Ξέρονος ἐνιαυτοῦ*. Ἡ ἀγωνοθεσία ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ὕψιστον λειτουργήμα τῆς πολιτείας, τὸ ὁποῖον διέλεται ἀπὸ ὀρισμένους κανόνας, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔχομεν—εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ SWOBODA, Staatsaltert. 1245, συλλογὴν ὀνομάτων νόμων—καὶ ἓνα «νόμον ἀγωνοθέτου». Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀγωνοθεσίας εἰς ἄλλους ἀγῶνας ἄλλα ἰσχύουν. Εἰς τὴν Τῆνον ἡ ἀγωνοθεσία ὅπως καὶ ἡ Γυμνασιαρχία ἐξάμηνος, εἰς τὴν Μυτιλήνην ἐτησία, ἔχομεν ὁμως καὶ ἰσοβίου ἀγωνοθεσίας¹. Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Τανάγρας μᾶς γνωρίζει καὶ μίαν περίπτωσιν οἰκογενειακῆς καὶ κληρονομικῆς ἀγωνοθεσίας. Εἰς τὸν στ. 20, ἔχομεν τὴν παραχώρησιν τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀδελφοῦ εἰς τὸν ἄλλον. Ὁ Γλαῦκος παραλαμβάνει τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν διαχείρισιν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Καφισίαν. Ἐκ τῶν Βασιλείων τῆς Λεβαδείας (Ἄρχ. Δελτ. 1923 σελ. 241) ἔχομεν εἰς παρομοίαν περίπτωσιν ἄρνησιν ἀγωνοθέτου νὰ παραδώσῃ τὴν διαχείρισιν καὶ σειρὰν ἐγγράφων τοῦ γραμματέως τῶν ναοποιῶν ἐπ' αὐτοῦ. Ἐκτὸς τοῦ Καφισίου καὶ τοῦ Γλαύκου εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν τοῦ Βουκάττου τῆς Τανάγρας ἀνήκει καὶ ὁ τοῦ στ. 19 *Μνασικῶν*, στ. 59 ὁ πρὸ τοῦ Καφισίου πιθανῶς ἀγωνοθέτης, ὡς καὶ στ. 62 ὁ *Ξέρων* καὶ στ. 64 ὁ *Βουκάττης*. Τὸ ὄνομα Καφισίας συγκλίνει πρὸς τὸ Κηφισὸς καὶ εἶναι κοινότατον εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἄρχων Καφισίας εἰς κατάλογον τοῦ Ὑητιοῦ IG VII 2818 (236-217 π.Χ.), ἄρχων εἰς κατάλογον Ἀκραιφίας BCH 23 (1899) σελ. 196 ἀρ. IV (185-172 π.Χ.)².

Στ. 20-21. *ἀττικοῦ κ | [μνᾶς ο ἀργυρ]ίου*. Τὰ ἐλλείποντα γράμματα εἰς τὸ τέρας τοῦ στ. 20 εἶναι 9-12, καὶ 1 ἢ 2 εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στ. 21. Ἡ συμπλήρωσις αὐτῆ, τὴν ὁποίαν δὲν θεωρῶ ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴν, ἐπιβάλλεται κυρίως διὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν ποσῶν. Τοιοῦτοτρόπως θεωρῶ ὅτι τὸ διδόμενον εἰς τὸν στίχον αὐτὸν ποσὸν ὡς τὸ γραφόμενον ὑπὸ δύο ἄλλας μορφὰς εἰς τὸν στ. 21 *χρυσῶν* ΞΘ καὶ εἰς τὸν στ. 22 *ἀττικοῦ* ΒΘ. Ἐσωτερικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουν τὴν συμπλήρωσιν αὐτὴν ὡς πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τοῦλάχιστον, διότι τὸ ποσὸν τὸ παραλαμβανόμενον *παρὰ τῆς ἀρχῆς Καφισίου τοῦ Βουκάττου* εἶναι αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖον ἀγοράζονται οἱ ΞΘ χρυσοὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν στεφάνων, ἢ ἀξία τῶν ὁποίων ἀνέρχεται εἰς ΒΘ ἀττικοῦ.

Τὰ ἀναφερόμενα νομίσματα εἶναι τοῦ Ἀττικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος καὶ δηλοῦνται ρητῶς, στ. 21 ὅτι οἱ ἀγορασθέντες χρυσοὶ εἶναι ἀττικοί, *κατηγόρασα χρυσῶν* ΞΘ, *τοῦ χρυσοῦ ἐκάστον ἀττικοῦ*, ἃν καὶ ἄλλοθεν δὲν γνωρίζομεν Ἀττικὰ χρυσᾶ νομίσματα ἐκ τῆς περιόδου αὐτῆς³. Ἴσως ὁμως νὰ πρόκειται περὶ παλαιότερων χρυσῶν Ἀττικῶν νομισμάτων ὡς τὰ κυκλοφορήσαντα τὸ 407-406 π.Χ., κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξαιρετι-

¹ Πρβλ. REISCH ἐν RE I 870, DAREMBERG, I 149 ἐ.

² Πρβλ. FEYEL, Polybe et l'hist. de Béotie σελ. 51, 52 ἐ.

³ Πρβλ. HEAD, Hist. Num.² σελ. 378 ἐ. περὶ τῶν σειρῶν ἀργυρῶν νομισμάτων ἀπὸ τοῦ 229 π.Χ. μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου.

κῆς οικονομικῆς ἀνάγκης, τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, HEAD, Hist. Num.² 373.

Ἀλλὰ ἀνάγκη νὰ καθορισθῇ ἡ ἀξία τοῦ χρυσοῦ ὡς νομισματικῆς μονάδος καὶ ἀναμφιβόλως ἐνταῦθα ἔχομεν τὸν χρυσοῦν στατήρα, τὸν Ἀττικὸν χρυσοῦν στατήρα¹.

Μνεϊάν τῶν χρυσῶν, ἐννοουμένων στατήρων, ἔχομεν καὶ εἰς παλαιότερων χρόνων ἐπιγραφάς, Syll.² 302. 17 (326/5 π.Χ.), ὅπου ἐνοίκιον κήπου ὀρίζεται ὡς ἐξῆς: *φόρος δὲ τοῦ κήπου χρυσοῦς ἕκαστον ἐνιαυτόν*, Syll.³ 330. 11 (306 π.Χ.): *ἔδωκεν χρυσοῦς τριακοσίους ἀτόκους, 42: δοῦναι τοῖς ἀγωνοθέταις χρυσοῦς τρισχιλίους καὶ πεντακοσίους*. Ἐπίσης εἰς ΠΛΟΥΤ. Ἀλέξανδρον 69: *Ἐν δὲ Πέρσαις πρῶτον μὲν ἀπέδωκε τὸ νόμισμα ταῖς γυναιξίν, ὡς εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς, ὁσάκις εἰς Πέρσας ἀφίκοιντο, δίδόναι χρυσοῦν ἐκάστη. Κατὰ τὸν ΠΟΛΥΔ. Ὀνομ. IV 173: καὶ χρυσοῦς στατήρ δύο ἦγε δραχμὰς ἀττικὰς, τὸ δὲ τάλαντον τρεῖς χρυσοῦς καὶ VII 103: καὶ χρυσοῦς τὸ νόμισμα προσκείοιτο δ' ἂν στατήρ· εἰ δὲ καὶ Δαρεικός τις εἶπεν ὁ χρυσοῦς προσηκούετο, IX 59: καὶ οἱ μὲν Δαρεικοὶ ἐκαλοῦντο στατήρες, οἱ δὲ Φιλίππειοι, οἱ δὲ Ἀλεξάνδρειοι χρυσοῖ πάντες ὄντες. καὶ εἰ μὲν χρυσοῦς εἶπης προσυπακούεται ὁ στατήρ, εἰ δὲ στατήρ οὐ πάντως ὁ χρυσοῦς².*

Τοιοιυτρόπως ἔχομεν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας παράλληλον χρησιμοποίησιν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργυρίου, ὡς καὶ εἰς τοὺς καταλόγους ταμιῶν τῶν Ἀθηναίων, Syll.³ 334 στ. 10: *καὶ χρυσοῦς ΜΠXXX*, στ. 39: *ἀργυρίου ἀττικοῦ τάλαντα ΔΠXXX καὶ χρυσοῦς*, ὡς νομισματικὰς ἀξίας. Ὁ χρυσοῦς ἀττικὸς στατήρ εἶναι ἀντίστοιχος τοῦ Δαρεικοῦ, τοῦ Φιλίππειου καὶ τοῦ Ἀλεξανδρείου, τὴν ἀντιστοιχίαν δὲ πρὸς τὸν Δαρεικὸν τὴν δίδει καὶ ὁ ΑΡΠΟΚΡΑΤΙΩΝ ὡς ἐξῆς: *Δαρεικός: Δυσίας ἐν τῷ κατὰ Ἐρατοσθένους... εἰσὶ μὲν χρυσοῖ στατήρες οἱ δαρεικοὶ ἠδύνατο δὲ ὁ εἰς τ' αὐτὸ ὅπερ καὶ ὁ χρυσοῦς παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὀνομαζόμενος*.

Ἐκ τοῦ ΗΣΥΧΙΟΥ κερδίζομεν καὶ μίαν νομισματικὴν ἀντιστοιχίαν τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον, τοῦ χρυσοῦ στατήρος πρὸς τὴν δραχμὴν ἀργυρίου *χρυσοῦς: Πολέμαρχος φησι δύνασθαι τὸν χρυσοῦν παρὰ τοῖς ἀττικοῖς δραχμὰς δύο, τὴν δὲ τοῦ χρυσοῦ δραχμὴν νομίματος ἀργυρίου δραχμὰς δέκα· μνᾶς δὲ λέγεσθαι τοὺς πέντε χρυσοῦς*. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἀντιστοιχίαν 1:10 χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον ἔχομεν καὶ εἰς τὸν ΠΟΛΥΒΙΟΝ, 21.31.8 (διὰ τὸ τέλος τοῦ Γ'—ἀρχὴν τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος): *δότησαν δὲ οἱ ἀττικοὶ ἀργυρίου μὴ χείρονος Ἀττικοῦ παραχρῆμα μὲν τάλαντα Εὐβοϊκὰ διακόσια τῷ στρατηγῷ τῷ ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἀντὶ τρίτου μέρους τοῦ ἀργυρίου χρυσίον, ἐὰν βούλωνται δίδόντες, τῶν δέκα μνῶν ἀργυρίου χρυσίον μνᾶν δίδόντες*. Ἡ αὐτὴ ἀντιστοιχία δίδεται καὶ μὲ τὸν Δαρεικὸν=20 δραχμαί³.

¹ Διότι ἔχομεν καὶ Φωκαϊκοὺς καὶ Βοιωτικοὺς καὶ Κρητικοὺς καὶ Χαλκιδικικοὺς στατήρας. BABELON, *Traité* τόμ. I σελ. 401-521, *Nomenclature des diverses espèces de monnaies chez les Grecs*.

² Πρβλ. καὶ REGLING ἐν *Wörterbuch der Münzkunde* ἄρθρ. *Chrysus* σελ. 186 καὶ PAULY-WISSOWA RE IIIA 2172 ἔ.

³ Πρβλ. REGLING, *Dareikos und Kroiseios* ἐν *Klio*, 1914 σελ. 100, δηλαδὴ 1:10. Ἡ παρατηρουμένη εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις ἀντιστοιχία τῆς τιμῆς χρυσοῦ

πρὸς τὸν ἄργυρον εἶναι ἐξαιρετικῶς καλὴ διὰ τὸν ἄργυρον, διότι ἡ τυπικὴ ἀντιστοιχία εἶναι 1:13 καὶ εἶναι ἐνδεικτικὴ ὄχι μόνον τῆς ἀναλογίας τῶν κυκλοφορούντων μετάλλων, ἀλλὰ καὶ τῆς νομισματοποιήσεως αὐτῶν. Διὰ τὴν Ἑλλάδα αὐτὴ ἡ περίπτωσις τῆς πτώσεως τοῦ χρυσοῦ ἴσως θὰ πρέπει νὰ σχετισθῇ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων ἀθρόαν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀποθησαυρισμένου χρυσοῦ τῶν Περσῶν βασιλέων (πρβλ. WILCKEN, *Alexandre le Grand*, γαλλ. μτφρ. σ. 259 ἔ., 287 ἔ.). Περὶ τῆς σχέσεως καὶ τῆς ἀντιστοιχίας τῆς τι-

Εἰς τὴν Ταναγραίαν ἐπιγραφὴν ἔχομεν χρησιμοποίησιν τόσον τοῦ χρυσοῦ ὅσον καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ ὁ μὲν χρυσοῦς στατῆρ ἀναφέρεται εἰς στ. 21, 22 «χρυσοῦς ἀττικὸς» ἢ ἀπλῶς στ. 24, 26 «χρυσοῦς», ἐνῶ ἡ δραχμὴ ἀργυρίου εἰς στ. 21, 27 «ἀττικοῦ», καὶ μάλιστα ἔχομεν μετάφρασιν τῶν χρυσῶν στατήρων εἰς δραχμὰς ἀργυρίου, ἡ ὁποία μᾶς ἐπιτρέπει νὰ καθορίσωμεν τὴν ἀντιστοιχίαν τῆς ἀξίας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.

Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης χρησιμοποίησεως ἐξηγεῖται μόνον ἐκ λόγων τελετουργικῶν καὶ ἐξάρσεως τῆς ἀξίας τοῦ πρώτου ἀπὸ τὸν δεύτερον νικητὴν, διότι ἡ ἀξία τοῦ στεφάνου τῶν πρώτων νικητῶν ὑπολογίζεται εἰς χρυσοῦς ἀττικούς, τῶν δευτέρων, εἰς ἀττικούς εἰς δραχμὰς, δηλαδὴ ἀργυρίου. Εὐτυχῶς δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῶν διδομένων ποσῶν τὴν ἀντιστοιχίαν τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ ἀττικοῦ (στατήρος) πρὸς τὴν δραχμὴν ἀργυρίου. Εἰς τὸν στ. 21 ἔχομεν τὴν εἶδησιν ὅτι ἐκ τοῦ μὴ σωζομένου ποσοῦ, ἀργυρίου ἀσφαλῶς, ἠγοράσθησαν $\Xi\circ = 69$ χρυσοὶ ἀττικοῦ. Εἰς τὸν αὐτὸν στίχον ἔχομεν τὸν ἀριθμὸν $K\Phi = 26$, μετὰ τὸν ὁποῖον ἐλλείπουν ἐννέα ἕως δώδεκα γράμματα, καὶ τὰ ὁποῖα συμπληρῶ μὲ τὴν λέξιν [στεφάνους ἀτ]τικοῦ. 26 ἀκριβῶς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν διδομένων εἰς τοὺς νικητὰς στεφάνων συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἱματιομίσθου. Δι' αὐτοὺς δίδεται ὁ ἀριθμὸς $B\circ$. Θεωρῶ ὅτι ὁ $B\circ = 2070$ ἐκφράζει τὴν ἀξίαν τῶν δραχμῶν ἀργυρίου τῶν δαπανηθέντων διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν $\Xi\circ = 69$ χρυσῶν. Ἡ μόνη δυσκολία εἶναι ὅτι διὰ τῶν $\Xi\circ = 69$ χρυσῶν δὲν κατεσκευάσθησαν οἱ $K\Phi = 26$ στέφανοι ἀλλὰ μόνον οἱ 16 τῶν πρώτων νικητῶν. Ἡ δυσκολία εἶναι μόνον φαινομενική, διότι ἀσφαλῶς διὰ τῶν χρυσῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἀξία τῶν δευτερείων, οἱ ὁποῖοι ὑπολογίζονται εἰς δραχμὰς ἀργυρίου. Ἐγράφη δηλαδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν χρυσῶν τῶν διατιθεμένων διὰ τοὺς στεφάνους τῶν πρώτων νικητῶν, ἀλλὰ ἐδόθη ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν στεφάνων, χωρὶς νὰ ληφθῇ πρόνοια, νὰ ἀναφερθῇ ἡ συνολικὴ ἀξία των. Διὰ τοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν $B\circ = 2070$ ἀττικοῦ (ἀργυρίου), εἶναι ἡ ἀξία τῶν $\Xi\circ = 69$ χρυσῶν, ὅπερ δίδει $2070 : 69 = 30$ δραχμὰς ἀξίαν ἐκάστου χρυσοῦ στατήρος. Ἐχομεν δηλαδὴ μίαν κατὰ 50% ὑπερτίμησιν τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ ἔναντι τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου (ἀνωτέρω) κατὰ τὸν Πολέμαρχον διδομένης τιμῆς, χρυσοῦς στατῆρ = 20 δραχμαί, καὶ τῆς παρὰ ΠΟΛΥΒΙΩ, 21.32.8 εὐρισκομένης καὶ μίαν κατὰ 15% αὔξησιν τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ ἀργυροῦ τὴν τυπικὴν, ἡ ὁποία ἦτο 1:13. Ἐδῶ μὲ τιμὴν χρυσοῦ στατήρος 30 δραχμὰς ἡ σχέσις εἶναι 1:15. Αὕτη ἡ ὑπερτίμησις τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ ἔναντι τοῦ ἀργύρου εἶναι σημαντικὴ τόσον διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς, ὅσον καὶ διὰ τὴν γενικὴν οικονομικὴν κατάστασιν τῆς περιόδου αὐτῆς, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν χρυσοῦ, ἔχουσαν ὡς συνέπειαν τὴν αὔξησιν τῆς ἀξίας του. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸν στίχον 40 ὁ ἀριθμὸς K πρέπει νὰ εἶναι ἀριθμὸς μνῶν καὶ προσέτι πρέπει νὰ ὑπάρχη εἰς τὸ ἐλλείπον τμήμα τὸ $\circ = 70$ διὰ νὰ ἀγορασθῶν δ' αὐτῶν οἱ $\Xi\circ = 69$ χρυσοὶ πρὸς 30 δραχμὰς καὶ νὰ δοθῇ τὸ ποσὸν τοῦ στίχου 22 εἰς δραχμὰς ἀττικοῦ ἀργυρίου $B\circ = 2070$. Εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν χωρίον τοῦ ΠΟΛΥΒΙΟΥ (21.32.8), εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἀντιστοιχία τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον εὐρίσκεται 1:10 καὶ τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν συνθήκην μὲ τὴν ὁποῖαν τερματίζεται ὁ πόλεμος τῶν

μῆς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου 1:13 ἢ 1:13 $\frac{1}{2}$ REGLING, ἔ.ἀ. σελ. 101 ἔ.

Ρωμαίων πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς τὸ 189 π.Χ.¹ φαίνεται ὅτι ἔχομεν τὴν ἐπίσημον σχέσιν τῆς ἀξίας τῶν δύο μετάλλων².

Ἐκατὸν ἔτη ἀργότερον, τὴν περίοδον εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ἡ ἐπιγραφή τῆς Τανάγρας, ἡ σχέσις αὐτὴ εὐρίσκεται πλεονεκτικὴ διὰ τὸν χρυσὸν καὶ εἰς βάρους τοῦ ἀργύρου, ἀφοῦ ἀπὸ 1:10 μεταβάλλεται εἰς 1:15.

Στ. 22. Σωτάδης κατασκευαστῆς στεφάνων ἀττικοῦ ζ^- . Οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ Σωτάδης κατασκευαστῆς στεφάνων, δὲν ἀπαντᾷ οὔτε καὶ τὸ ὄνομα εἰς τὴν Βοιωτίαν ὅπου συχνὸν εἶναι τὸ Σωτᾶς. Ἔχομεν ὅμως εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Β' Πυθαΐδος (127 π.Χ.) FD III 2 ἀριθ. 24, 5: *οἱ ἀγαρόντες τὴν Πυθαΐδα μετὰ τῶν διδασκάλων παιδοτρίβου Νίκωνος, ὄπλομάχου δὲ Σωτάδου τοῦ Σωτέλου Σολέως*. Ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅλοι οἱ νικηταὶ τῶν Σαραπιείων τῆς Τανάγρας ἔχουν σχέσιν μὲ τοὺς τεχνίτας τοῦ Διονύσου, τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τὰς σχετικὰς μὲ τὰς Πυθαΐδας, τότε δὲν θὰ θεωρηθῆ τολμηρὸν νὰ ταυτισθῆ ὁ ὄπλομάχος Σωτάδης τῆς Δελφικῆς ἐπιγραφῆς μὲ τὸν κατασκευαστὴν στεφάνων τῆς Ταναγραίας ἐπιγραφῆς. Ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ταύτισιν καὶ ὁ ὄπλομάχος Σωτάδης τὸ 127 π.Χ., ὅταν παρουσιάζεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Δελφῶν εἶναι περὶ τὰ τριάκοντα ἔτη, τότε τὸ 90 πλησιάζει τὰ ἐξήκοντα ἔτη, ἐπομένως καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας του δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ θέσωμεν χαμηλότερον τοῦ 90 π.Χ. τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας.

Ἡ ἀξία τῆς κατασκευῆς ὑπολογίζεται κατὰ περίεργον τρόπον οὐχὶ κατὰ στέφανον ἀλλὰ κατὰ χρυσοῦν ἀττικοῦ. Ὑπολογίζεται δὲ ἡ τιμὴ ἐπεξεργασίας τῶν χρυσοῦν εἰς στεφάνους καὶ δι' ἕκαστον χρυσοῦν ὁ Σωτάδης λαμβάνει ζ^- καὶ δι' ὅλους τοὺς χρυσοῦς δραχμὰς ἀργυρίου, στ. 23 «ἀττικοῦ MF».

Τὸ σχῆμα ζ εἰς τὴν ὁμοίαν ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀριθμῶν ἐπιγραφὴν τοῦ Ὁρωποῦ, Ἄρχ. Ἐφημ. 1889 σελ. 3 = IG VII 3498, τὴν ὁποίαν ἔξοχα ἐσχολίασεν ὡς πρὸς τὰ ἀριθμητικὰ σημεῖα ὁ Β. KEIL, Hermes XXV, 1890, 611 ἐ., δηλοῖ τὸν τριώβολον ἢ τὸ $\frac{1}{2}$ τῆς δραχμῆς, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν, Ὁρχομενόν, Ἐπίδουρον, Ἐρμιόνην (πρβλ. LARFELD, Handbuch der griech. Epigr. I, σελ. 418 ἐ., REINACH, Traité σελ. 219). Τὴν ἡμίσειαν δραχμὴν γεγραμμένην μετὰ τὸν ἀκέραιον ἀριθμὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου ὁμοίου πρὸς τὸ σπάνιον ζ ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ἰσείου τῆς Ἐρετρίας, Ἄρχ. Δελτ. 1915 σελ. 155 στ. Α5, Α18 (HULTSCH, Metr. script. I, 22, 67: *τὸ δὲ ρωμαϊκὸν σίγμα παρ' ἐνίοις μὲν τριώβολον, παρ' ἡμῶν δὲ παντὸς σταθμοῦ τὸ ἡμισυ καὶ σελ. 207, 9 πάλιν: τὸ δὲ ρωμαϊκὸν σίγμα ὅπερ ἀνδρείῳ καθετῆρι παρίοικεν τριώβολον* (πρβλ. καὶ KEIL ἐν Berl. Phil. Woch. 1890, 1546 ἐ. καὶ TOD, Greek numeral notation ἐν BSA 1911/12, 98, ἔνθα καὶ τὰ τέως ποικίλα τοῦ $\frac{1}{2}$ σημεῖα). Κατὰ τὸν ΠΑΠΠΑΔΑΚΙΝ, Ἄρχ. Δελτ. 1915 σελ. 157, τὸ παλαιότερον παράδειγμα τοῦ σημείου αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὸ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ἐρετρίας.

Εἰς τοὺς παπύρους ἐπίσης, MITTEIS-WILCKEN, Papyruskunde I. I. Grundzüge σελ. XLV ἔχει τὴν ἀξίαν τοῦ $\frac{1}{2}$ δραχμῆς δηλαδὴ τριωβόλου, τὴν αὐτὴν δὲ ἀξίαν ἔχει

¹ Πρβλ. ΧΕΡΤΣΒΕΡΓ-ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας 1 σελ. 192.

² Εἰς τὴν αὐτὴν συνθήκην καὶ παρὰ ΑΙΒΙΩ,

XXXVIII, 111: *pro argento si aurum dare malent, darent convenit, dum pro argenteis decem aureus numi convenit.*

καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας. Ἐκτὸς αὐτοῦ εἰς πολλὰς περιπτώσεις στ. 22, 24, 25, 36, 61, 63 τὸ σύμβολον αὐτὸ ἀκολουθεῖται ὑπὸ μιᾶς ὀριζοντίου γραμμῆς — καὶ εἰς στ. 60, 69 ὑπὸ δύο =.

Τὴν γραμμὴν αὐτὴν τὴν ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ὀρωποῦ ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸν ὀβολόν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Τροιζῆνα, Ἄργος, Νεμέαν καὶ Πέργαμον¹. Ἡ γραμμὴ εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ Ε΄ αἰῶνος ἐκ Καρίας Syll.³ 46, ἀπαντᾷ καὶ μὲ τὴν ἀξίαν τοῦ κλάσματος τοῦ ὀβολοῦ².

Πάντως ὁ ΠΟΛΥΔΕΥΚΗΣ (παρὰ HULTSCH, Metr. Scr. I 207) γράφει: ἡ ἀπερίστικτος ἀπλή γραμμὴ τις οὖσα πλαγία — δηλοῖ κατὰ πάντα ὀβολόν, αἱ δὲ δύο ἀπερίστικτοι ἀπλαῖ = δύο ὀβολοῦς. Ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ἀξίαν ἔχει ἡ γραμμὴ, τὴν τοῦ ὀβολοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας ὅπου $\zeta^- = 3 + 1$ ὀβολοί, $\zeta^- = 3 + 2$ ὀβολοί. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ τὸ ἔχομεν ἐμμέσως ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρυσῶν καὶ τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ πὸν λαμβάνει ὁ Σωτάδης. Οὕτω διὰ $\Xi\circ = 69$ χρυσοῦς λαμβάνει στ. 22-23: πάντων [ἀττ]ικοῦ $M\zeta = 46$ δραχμᾶς ἀργυρίου, δηλαδή 69×4 ὀβολοῦς κατὰ χρυσοῦν = 276 ὀβολοῦς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀκριβῶς 46 δραχμαί.

Ὁ νοῦς τῶν στίχων 20-23 κατὰ ταῦτα εἶναι: Ὁ Γλαῦκος λαμβάνει παρὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Καφισίου κ μνᾶς (2.000 δραχμᾶς) σὺν $\circ$ (70) ἀττικοῦ ἀργυρίου (συνολικῶς 2070 δραχμᾶς), διὰ τῶν ὁποίων ἀγοράζει $\Xi\circ$ (69) χρυσοῦς ἀττικοῦ ($\times 30 = 2070$). Πληρώνεται δὲ ὁ Σωτάδης τετράβολον δι' ἕκαστον χρυσοῦν (ὥστε $69 \times 4 = 276$ ὀβολοῦς 46 δραχμᾶς). Διὰ ποῖον ἀκριβῶς λόγον γίνεται αὐτὴ ἡ περίπλοκος μεταβολὴ τῶν δραχμῶν ἀργυρίων εἰς χρυσοῦς, τῶν ὁποίων δίδεται διὰ δευτέραν φορὰν ἡ ἀξία εἰς δραχμᾶς ἀργυρίου. Ἴσως διότι ἡ στεφάνωσις, ὡς εἰς παλαιότερας περιπτώσεις, γίνεται ὑπολογιζομένης τῆς ἀξίας τοῦ στεφάνου εἰς χρυσοῦς. Εἰς τιμητικὸν ψήφισμα διὰ τὸν Δημήτριον τὸν πολιορκητὴν τῶν Ἐφεσίων (302/1 π.Χ.) Syll.³ 352, 15 ἔχομεν: καὶ στεφανῶσαι αὐτὸν χρυσῶ στεφάνῳ ἀπὸ χρυσῶν εἴκοσι, Syll.³ 570, 15: καὶ στεφανῶσαι χρυσῶ στεφάνῳ ἀπὸ χρυσῶν δέκα Παμφιλίθων Ἰέρωνος Καρπαδιοπολίταν ἀρετᾶς ἕνεκα καὶ εὐνοίας (περὶ τὸ 204).

Ἡ ἀξία τῶν ἀπονεμομένων εἰς τοὺς νικητὰς τῶν Σαραπιείων τῆς Τανάγρας στεφάνων κυμαίνεται μεταξὺ στ. 24: χρυσῶν Γ καὶ $\zeta^- \times \zeta^- = 100$ δραχ. ἀργ. 6 χαλκ. ($3 \times 30 + 4$ ὀβολοὶ χρυσοῦ $\times 2,5$ δραχμᾶς ἀργυρίου = 10 = 100 ἀργυρίου δραχμαί) καὶ στ. 27: ἀπὸ χρυσῶν ϵ καὶ ἡμίσεος καὶ [ὀβολο]ῦ καὶ ἡμιωβελίου = 168,75 δραχμῶν ἀργυρίου ($5 \times 30 + 15 + 2,5 + 1,25 = 168,75$) τῶν πρώτων νικητῶν καὶ 40-50 δραχμῶν ἀργυρίου τῶν δευτέρων.

Ἄλλὰ εἶναι ἐνταῦθα ἀπαραίτητοι μερικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος τῆς ἐπιγραφῆς, τὸ ὅποιον τοὺς χρόνους αὐτοὺς γενικεύεται καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν, τοῦ ἀλφαβητικοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος.

Εἰς τὴν ἐκ Καρίας τοῦ Ε΄ αἰῶνος ἐπιγραφὴν, Syll.³ 46, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν παραλληλὸν τῶν δύο συστημάτων χρῆσιν (ἀκροφωνικοῦ καὶ ἀλφαβητικοῦ), παρατηρεῖ

¹ Πρὸβλ. FRIEDLEIN, Zahlzeichen σελ. 13 ἔ., 39 ἔ. HULTSCH, Metr. Scr. Rel. I σελ. 172.

² Πρὸβλ. KEIL ἐν Hermes XXIX, 1894, 274 ἔ.

ὁ HILLER v. GAERTRINGEN, σελ. 20: «Hinc paene omnes pecuniae stateribus computantur, adhibitis notis numeralibus eius generis quod cum in ipsa Caria ortum videatur, inde a tertio a. Chr. saeculo demum per alias Graeciae regiones propagatum est in quo vis notarum tota pendet ab ordine alphabetico ut B duo, KH duo detriginto, NB quinquaginta duo indicet».

Αἱ ἀντιμαχόμεναι ἀπόψεις τοῦ LARFELD¹, καὶ τοῦ KEIL², περὶ Μιλησιακῆς ἢ Καρικῆς καταγωγῆς τοῦ ἀλφαβητικοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος, μᾶλλον ἀλληλοσυμπληροῦνται ἂν καὶ ἀναμφισβητήτως, αἱ τοῦ Larfeld ἐγγίζουσι περισσότερο τὴν ἀλήθειαν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς παρουσίας τῶν Ϝ καὶ Ϙ εἰς τὴν ἀρχικὴν τῶν θεσίων. Αἱ συζητούμεναι εἰσέτι (HORPPE, *Mathematik und Astronomie* [1911] σελ. 501) ὑποθέσεις περὶ Φοινικικῆς προελεύσεως τοῦ ἀλφαβητικοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος εἶναι ἐντελῶς ἀβάσιμοι³.

Ἐσχάτως ἔχομεν καὶ τὴν ἐπανεμφάνισιν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ J. G. FÉVRIER⁴, ὅτι ἡ προέλευσις τοῦ συστήματος αὐτοῦ εἶναι Ἀραμαϊκῆ.

Τὸ ἀλφαβητικὸν ἀριθμητικὸν σύστημα βασιζέται εἰς ἀλφάβητον 27 γραμμάτων, τὰ ὅποια διαιροῦνται εἰς τρεῖς δμάδας τῶν 9, διὰ τὰς μονάδας, δεκάδας, ἑκατοντάδας καὶ διὰ τὰ νὰ συμπληρωθοῦν τὰ 27 γράμματα χρησιμοποιοῦνται τὰ Ϝ, Ϙ, Ϟ. Ἡ γενικῶς δεκτὴ γνώμη ὅτι τὸ ἀλφαβητικὸν ἀριθμητικὸν σύστημα⁵ ἦτο μία δημιουργία τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου εἶναι λανθασμένη, διότι ἐκτὸς τῆς καρικῆς ἐπιγραφῆς, τὴν ὁποίαν ἐμνημονεύσαμεν, καὶ αἱ ἐξ Ἀττικῆς IG I² 760 καὶ 876 δεικνύουσιν γνωστὴν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν χρῆσίν της⁶. Τὸ σημαντικώτερον πλεονέκτημα τοῦ ἀλφαβητικοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος εἶναι ὅτι καταλαμβάνει ὀλίγον χῶρον, ἀσήμαντον ἐν σχέσει μὲ τὸ ἀκροφωνικὸν σύστημα. Διὰ τὰ νὰ κατανοηθῇ πόσον σημαντικὸν εἶναι τὸ πλεονέκτημα αὐτὸ ἀρκεῖ νὰ παραλληλίσωμεν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν εἰς τὰ δύο συστήματα. Οὕτω ὁ ἀριθμὸς ἐν Syll.³ 109 στ. 15 «ΧΗΗΠΔΔΔΗΗΗ»=1284, ἀπαιτεῖ εἰς τὸ ἀκροφωνικὸν⁷ σύστημα ἑνδεκα στοιχεῖα, ἐνῶ εἰς τὸ ἀλφαβητικὸν ΑΞΠΔ, μόνον τέσσαρα, ὅσα ἀκριβῶς καὶ εἰς τὸ σήμερον χρησιμοποιούμενον ἀραβικόν. Τὸ προτέρημα αὐτοῦ, τῆς καταλήψεως τοῦ ἐλάχιστου χώρου, ἦτο πολύτιμον εἰς μίαν ὠρισμένην ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεδιώκετο ἡ ἐνοποίησις τῶν νομισματικῶν συμβόλων. Ἀσφαλῶς ἡ Ἀλεξανδρινὴ ἐποχὴ δὲν ἐδημιούργησε τὸ σύστημα αὐτό, ἀλλὰ, κατανοήσασα τὴν σημασίαν του, τὸ υἰοθέτησε καὶ ἔγινεν αἰτία διαδόσεώς του. Ἡ εὐκολία νὰ γράφονται καὶ μεγάλοι ἀριθμοὶ εἰς μικρὸν χῶρον ἐπέτρεψε τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ νέου συστήματος εἰς τὰ νομίσματα. Ἦδη εἰς νόμισμα Πτολεμαίου τοῦ Β' τοῦ Φιλαδέλφου ἔχομεν Ἀλεξάνδρου ΚΔ. Ἡ τάσις τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου πρὸς συγκέντρωσιν ἐπιβάλλει καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ νομίσματος εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν χρησιμοποίησιν συμβόλων, τὰ ὅποια νὰ καταλαμβάνουν ὀλίγον χῶρον καὶ νὰ εἶναι παντοῦ γνωστά. Ἡ πολι-

1 Handbuch d. gr. Epigr. I 417-421, II 543.

2 ἔ.ά.

3 Πρβλ. καὶ TH. HEATH, *History of Greek Mathematics I*, 32 ἔ.

4 *Hist. de l'écriture*, 1948, σελ. 580.

5 Πρβλ. MEISTERHANS-SCHWYZER, *Grammatik*

der att. Inschriften 11.

6 Πρβλ. M. N. TOD, *The Alphabetic numeral System in Attica*, ἐν BSA XLV, 1950, σελ. 137.

7 Ἀκροφωνικὸν κατὰ τὸ ἀκροστιχίς ὀνομασμένον, καθ' ὃ τὰ πέντε, δέκα, ἑκατόν, χίλια καὶ μύρια δηλοῦνται διὰ τῶν ἀρκτικῶν γραμμάτων Π, Δ, Η, Χ, Μ.

τική ιδιοφυῖα τῶν Πτολεμαίων ἔπαιξε καὶ ἐδῶ πρωταρχικὸν ρόλον, διότι διὰ τῶν νομισμάτων προπαρασκεύασε καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀλφαβητικοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος. Εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ Ἀττικὸν ἀκροφωνικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐβασίζετο ἐπὶ ἕξ κυρίως στοιχείων: Ι=ἕν, Π=πέντε, Δ=δέκα, Η=ἑκατόν, Χ=χίλιοι, Μ=μύριοι, με ὠρισμένας ἰδιομορφίας προερχομένας ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως γλωσσικῆς διαλέκτου¹. Ἀπὸ τοὺς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνους ἀρχίζει ἡ διάδοσις τοῦ νέου συστήματος εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἡ σημαντικωτέρα ἐπιγραφὴ εἰς τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται τὸ νέον σύστημα εἶναι ὁ ἐκ τοῦ Ὠρωποῦ κατάλογος ἀργυρωμάτων². Εἰς αὐτὴν ἔχομεν τὴν πρώτην ἐπίσημον χρησιμοποιήσιν εἰς τὴν Βοιωτίαν τοῦ ἀλφαβητικοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος. Ἀκριβῶς παρ' αὐτὴν δέον νὰ τεθῆ ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Τανάγρας καὶ ἡ τῶν Βασιλείων τῆς Λεβαδείας³ διὰ τὴν χρησιμοποιήσιν τοῦ νέου συστήματος. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας, ὡς καὶ τοῦ Ὠρωποῦ, ἔχομεν συνδυασμὸν τοῦ ἀλφαβητικοῦ συστήματος με στοιχεῖα τοῦ ἀκροφωνικοῦ, ὅπως τὸ Μ=μύριοι, τὸ Χ=χαλκοῦς. Οἱ ἀριθμοὶ κατὰ τὴν κατιοῦσαν κλίμακα, προηγουμένων δηλαδὴ τῶν μεγαλυτέρων, ὡς συνήθως εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς κυρίως Ἑλλάδος⁴.

Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Μ. Ἀσίας ἔχομεν καὶ ἀντίστροφον τάξιν, προηγουμένοι οἱ μικρότεροι ἀριθμοί, γράφονται δηλαδὴ κατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ 111 ἐγράφετο ΑΙΡ καὶ πολλάκις ἀναμειγνύονται ΡΑΙ.

Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας, ἐκτὸς μιᾶς πιθανῆς περιπτώσεως, στ. 62 εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἀκαθόριστος, οἱ ἄλλοι ἐξάγονται σαφῶς καὶ πλουτίζουν τὰς περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἀριθμῶν γνώσεις μας. Διὰ τὰς μυριάδας⁵ ἔχομεν τὸ Μ φέρον ἄνω μικρὸν Α, τὸ ὁποῖον δηλοῖ τὸν ἀριθμὸν τῶν μυριάδων (στ. 60) $\hat{M}$ = 10.000. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἔχομεν τὸ $\hat{M}$ (στ. 62, 66, 69, 71, 72) = 4×10.000 . Διὰ τὸ χίλια τὸ Α τὸ ὁποῖον φέρει πλαγίαν προεξοχὴν καταλήγουσαν εἰς καμπύλην, τὸ Β=δύο χιλιάδες ἐπίσης, διὰ προεκτάσεως τῆς καθέτου γραμμῆς, ὡς καὶ τὸ Γ=3.000, τὸ Τ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῆ ὡς 900⁶ εἶναι εἰς τὴν κανονικὴν θέσιν τοῦ 300. Τὸ ζ = τριώβολον + εἰς ὀβολός (στ. 22, 24 κλπ.), ἐνῶ τὸ ζ = πέντε ὀβολοί (στ. 60, 71). Οἱ ἀριθμοὶ $\Delta \setminus$ εἶναι $\Delta \frac{1}{2}$ χρυσοῦς (στ. 35, 37)⁷.

Στ. 24. ἀπὸ χρυσῶν Γ καὶ ζ ΧF ἕκαστος στέφανος διὰ τὸν σαλπικτὴν καὶ τὸν κήρυκα τοῦ ἀγῶνος τῶν Σαραπειῶν, ὡς πρὸς δὲ τοὺς σαλπικτὰς καὶ κήρυκας εἶναι γνωστὸν ὅτι δι' αὐτῶν ἤρχιζον καὶ τὰ Ὀλύμπια καὶ τὰ ἐντελῶς στερούμενα μουσικῶν ἀγωνισμάτων Παμβοιώτια, IG VII 2871.

1 M. N. Tod, JHS 1913, 27 ἔ. καὶ BSA 1911-12, 98 ἔ. FEYEL, BCH 1937, 228 ἔ.

2 Ἀρχ. Ἐφημ. 1889, 3 ἔ. KEIL ἐν Hermes 25, 614.

3 BCH 1901, 366, Ἀρχ. Δελτ. 1923, 526 ἔ.

4 Ὁ Tod, The Alph. Num. Syst. BSA 1950, 128, διαπιστώνει ἀποκλίσεις τοῦ κανόνος καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν.

5 Εἰς τὴν μεταγραφὴν τῆς ἐπιγραφῆς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἀποδοθῶσι πανομοιότυπως τὰ ἀριθμητικὰ σύμβολα.

6 Κατὰ τὸ ἐν Syll.³ 695 σημ. 16, ὅπου παρατηρεῖται

διὰ τὸ Τ: nota numeralis nongentos significat quam K. a Calleno XVII. 1, 525 sic describit: *πρῶτον μὲν ὁ τοῦ Γ γράμματος χαρακτήρ ἔχων ὀρθίαν μέσην γραμμὴν ὡς ἐπὶ γράφοι τὸν τῶν τριακοσίων χαρακτήρα*. Πρόκειται οὐχὶ περὶ τοῦ συνήθους Τ ἀλλὰ τοῦ Γ.

7 Ὁ FRIEDLEIN, Zahlzeichen σελ. 13, θεωρεῖ τὰ γράμματα τὰ ἀκολουθούμενα ὑπὸ γραμμῆς ὡς κλάσματα, εἰς τὰ ὅποια τὸ γράμμα εἶναι παρονομαστής καὶ ἡ γραμμὴ ἀριθμητὴς ὡς μονάς, ὥστε Γ = 1/3, Δ = 1/4 ἄν καὶ ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἰσχύη αὐτό.

Ἡ ἀξία τῶν εἰς αὐτοὺς διδομένων στεφάνων εἶναι ἑκατὸν δραχμαὶ καὶ ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ στεφάνου γιγνώσκουμεν καὶ τὴν σημασίαν ἐκάστου ἀγωνίσματος εἰς ἕκαστον ἀγῶνα.

Στεφανίτης λοιπὸν ὁ τῶν Σαραπειῶν τῆς Τανάγρας ἀγών, ἀλλὰ ἐν ταυτῶ καὶ θεματικός, δεικνύει, ὅτι ὅλοι οἱ ἀγῶνες δίδουν εἰς τοὺς νικητὰς ὠρισμένας ἀμοιβὰς ἢ προνόμια¹.

Ἡ τυπικὴ διαίρεσις εἰς στεφανίτας καὶ θεματικούς πολλάκις οὐδεμίαν διαφορὰν ἔχει, ὅταν οἱ στέφανοι εἶναι εὐκόλον νὰ μετατραποῦν εἰς δραχμάς, ἐκτὸς ἂν οἱ στέφανοι εἶναι θαλλοῦ (ΠΟΛΥΔ. ΙΙΙ 153: *Τοὺς μὲν οὖν καλουμένους ἱεροὺς ἀγῶνας, ὧν τὰ ἄθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ στεφανίτας ἐκάλεσαν καὶ φυλλίνας τοὺς δὲ ὠνομασμένους θεματικούς ἀργυρίτας*). Κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα, ὅτε οἱ περισσότεροι τῶν σημαντικῶν ἀγῶνων ἦσαν καθαρῶς στεφανίται, ἢ κατάκτησις τῆς νίκης εἶχεν ἀξίαν, διὰ τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν ἀπέφερον, ἀλλὰ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ὅλον ἐν καὶ περισσότερον ἢ διαφορὰ παύει νὰ εἶναι οὐσιώδης. Παρὰ ταῦτα ἡ καθιέρωσις τοῦ θέματος εἰς πολλοὺς τῶν τοπικῆς σημασίας ἀγῶνων εἶναι ἐν μέσον πειθοῦς ἀρκετὰ εὐγλωττον διὰ τοὺς ἀγωνιστάς. Οἱ στεφανίται παρὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ πλήθους τῶν θεματικῶν ἀγῶνων ἀπολαμβάνουν μεγαλύτερας τιμῆς, ὅπως δεικνύει ἡ μεταβολὴ τῶν ἀγῶνων τῶν Μουσειῶν τῶν Θεσπιῶν περὶ τὸ 250 π.Χ. εἰς στεφανίτας².

Ἡ ἀξία λοιπὸν τῶν διδομένων στεφάνων μεταξὺ τῶν 100-160 δραχμῶν κυμαινομένη εἶναι μικρά. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ἀξία τῶν στεφάνων εἶναι μεγίστη καὶ συνήθως χιλίων δραχμῶν, Syll.³ 229, 22, ὅπου ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ (328/7 π.Χ.) στεφανοῦται ἐπειδὴν τὰς εὐθύναι δῶ χρυσῶ στεφάνῳ ἀπὸ × δραχμῶν καὶ Syll.³ 310, 25: *στεφανῶσαι χρυσῶ στεφάνῳ ἀπὸ × δραχμῶν Εὐφρονα τὸν Σικυώνιον*. Καὶ εἰς τὸν Ὠρωπόν, Syll.³ 298 (329/8 π.Χ.), ἔχομεν στέφανον τῆς αὐτῆς ἀξίας, ἐνῶ μέγιστος ὁ τοῦ κόλακος ἐκείνου Γόργου διὰ τὸν Ἀλέξανδρον παρὰ ΑΘΗΝΑΙΩ. (ΧΙΙ 538 b) κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων τοῦ 324: *ἄλλων γὰρ ἄλλο τι ἀνακηρυττόντων καὶ στεφανούντων τὸν Ἀλέξανδρον, εἰς τις τῶν ὀπλοφυλάκων ὑπερπεπαικῶς πᾶσαν κολακείαν κοινωσάμενος τῷ Ἀλέξανδρῳ ἐκέλευσε τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν ὅτι Γόργος ὁ ὀπλοφύλαξ Ἀλέξανδρον Ἀμμωνος υἱὸν στεφανοῖ χρυσοῖς τρισχιλίαις, ἀξίας δηλαδὴ 60-90 χιλιάδων δραχμῶν ἀναλόγως τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ*.

Ἀλλὰ συνήθης εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ τῶν 500 δραχμῶν στέφανος, Syll.³ 289, 304 κλπ. Τὸν Β΄ αἰῶνα δὲν ἀναγράφεται συνήθως ἡ ἀξία τοῦ στεφάνου, ἀντικαθίσταται δὲ ὑπὸ τοῦ τύπου, Syll.³ 539, 545, 547: *χρυσῶ στεφάνῳ κατὰ τὸν νόμον*. Καὶ ἄλλων βλέπομεν ἀμειβομένας πράξεις μεγάλας καὶ λαμπρὰς διὰ θαλλίνου στεφάνου οἷον τὴν γενναιότητα τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων καὶ αὐτοθυσίαν κατὰ πειρατῶν ἐν Ἀμοργῶ BCH 1899, 392=Syll.² 225³.

1 Πρβλ. τὰς ὑπὸ τοῦ Σόλωνος θεσπισθείσας ἀμοιβὰς, ΠΛΟΥΤ. ΣΟΛ. 23, ΔΙΟΓ. ΛΑΕΡΤ. Ι 53, 500 δραχμαὶ διὰ τοὺς Ὀλυμπιονίκας, 100 εἰς τοὺς Ἰσθμιονίκας καὶ ἐν τῷ πρυτανείῳ σίτισιν εἰς τοὺς νικητὰς τῶν τεσσάρων πανελληνίων ἀγῶνων.

2 Πρβλ. Syll.³ 457, 1: ὁ Θυμεικὸς ἀγὼν στεφανίτης τὸ πρῶτον ἐγένετο καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ ΗΙΙ-

LER V. GÄRTRINGEN: «fuisse jam ante hoc decretum museorum certamen ex tituli argumento apparet; sed antea ἀγὼν θεματικός (καὶ Syll.³ 675, 4) fuerat tum στεφανίτης factus est cuius generis longe maior erat dignitas».

3 Πρβλ. μεγίστας εἰς Πῶλον τὸν περιφημον ὑποκριτὴν τιμὰς συνδεομένας καὶ μὲ στέφανον θαλλοῦ,

τὴν ἀφαίρεσιν τῶν $\Lambda \times \text{KZ} = 1627$ δραχμῶν διὰ τὰς φατρίας καὶ $\kappa = 20$ δραχμῶν διὰ τὸν Εὐνικὸν τὸν ἀρχιτέκτονα (ὑπόλοιπον 39.585) δανεῖζεται. Τοῦ ὑπολοίπου αὐτοῦ (39.585 δραχ. 3 χαλκ.) ὁ τόκος ἀπὸ Θηλουθίου (ἀττικοῦ Σκιροφοριῶνος) ἕως Ἀλαλκομενέου (ἀττικοῦ Μαιμακτηριῶνος) $\Phi \Xi \text{---} \times \Theta = 560$ δραχ. 1 ὄβολ. 9 χαλκ. δι' ἓν ἑξάμηνον (ἐπομένως ἐτήσιος τόκος 1.120 δραχ. 3 ὄβολοί, τοῦ ὄβολου 10 χαλκοῦς, 8 χαλκοῖ) πρὸς 2,9%.

Στ. 69. Ἐπαντος πλήθους κεφάλαιον $\text{M}\chi\wedge\text{Z} = \times \Gamma = 40.637$ δρ. 2 ὄβ. 3 χαλκ., δὲν συμπεριλαμβάνεται μόνον ὁ τόκος τοῦ ἑξαμήνου ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἴσως ποσά (διότι ἐὰν ἦτο $39.585 + 560 = 40.145$ ἐπὶ 40.637).

Στ. 70-71. Ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῶν 40.636 δραχ. 2 ὄβολ. 3 χαλκ. δίδονται διὰ τὴν ἐγκόλαυσιν $\text{M} = 40$ δραχμαί· εἰς τὴν μεγάλην οἰκοδομικὴν ἐπιγραφὴν τῆς Λεβαδείας IG VII 3073 δίδονται διὰ τὴν ἐγκόλαψιν 1000 γραμμάτων 1 στατήρ, 3 ὄβολοί, λοιπὸν ποσὸν $\text{M}\Phi \square \text{KX} \square = 40.520$, ἄγνωστον διὰ ποῖον λόγον ἔμειναν τὰ κενὰ αὐτὰ μετὰ τὸ Φ καὶ τὸ χ .

Στ. 72-73. Καὶ ἐκ τῆς ἀπολογίας τοῦ αἰνοθέτου Γλαύκου ὑπόλοιπον $\text{PM} = 140$ κεφάλαιον $\text{M}\Psi \wedge \text{Z} = 40.637$. Οἱ ὑπολογισμοὶ τῶν ποσῶν τῶν στίχων 69-73, ἂν θεωρηθῶν συνεχεῖς, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβεῖς [ἔχομεν, στ. 69, 40.626 δραχ. 2 ὄβολ. 3 χαλκ.] πλήν, στ. 71, $40 = [40.586 \text{ δραχ. } 2 \text{ ὄβολ. } 3 \text{ χαλκ.}]$, ἐνῶ δίδονται 40.520, σὺν στ. 72, $140 = [40.727]$ ἐνῶ δίδονται 40.737.

Τὸ ποσὸν αὐτὸ τῶν 40.737 παραδίδεται εἰς τὸν ἐπόμενον διαχειριστὴν τῆ μετ' ἐμαντὸν ἀρχῆς Θωρακίδη Ἡρακλείδου, ἀκριβῶς ὡς ἐν IG VII 4149.10: καὶ κατάλοιπον παρέδωκα τῷ ἐπιστήσοντι ἀγωνοθέτῃ δραχμάς χιλίας πέντε ὀβολούς. Ὁ Θωρακίδης, κατὰ τὰ γνωστὰ ἐξ ὄπλων ὀνόματα, IG VII 1299, 2223, Δωρίμαχος, Μαχαιοφόρος, Ἄρχ. Δελτ. 1926 παράρτ. σελ. 10, ἐκ τοῦ θώραξ, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ ὡς κύριον ὄνομα¹. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ καὶ παλαιότερον εἰς τὴν Τανάγραν, ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ REINACH δημοσιευθείσῃ ἐπιγραφῇ τοῦ ἐράνου γυναικῶν διὰ τὴν κατασκευὴν ναοῦ τῆς Δήμητρος (Rev. Ét. Gr. 1899, 75 τμήμα Α στ. 70): Πονθίς Θωρακίδαο, τμήμα Β στ. 19-20: Ἀμούνταο ἄρχοντος, ἱεραρχίωντων Θωρακίδαο Ματρωνίου. Ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὴν νέαν ἐκ Τανάγρας ἐπιγραφὴν ὁ Θωρακίδης ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν παλαιὰν οἰκογένειαν τῶν ἱεραρχῶν, ἢ ὅποια συνεχίζει τὴν παράδοσιν².

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ. ΧΡΟΝΟΙ. Τὰ Σαραπιεῖα τῆς Τανάγρας παρουσιάζουν διὰ τοῦ πλήθους τῶν πληροφοριῶν, ἃς ἐκ τῆς συμπληρωμένης ἐπιγραφῆς ἔχομεν, μίαν τυπικὴν εἰκόνα τῶν τοιούτων ἑορτῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰς τελουμένων ἀγώνων.

Καὶ ναὶ μὲν δὲν ἔχουν τὸν παμβοιωτικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὅποιον ἔχουν αἱ ἄλλαι τοπικαὶ ἑορταί³, ἀλλὰ μᾶς δίδουν μίαν εἰκόνα τῶν λατρευτικῶν καὶ ἀγωνιστικῶν δαπα-

¹ ΕΞΕΝΟΦ. Ἑλλ. XI 1. 18: Θῶραξ Λακεδαιμόνιος. ΠΛΟΥΤ. Λυσ. 19: καὶ τῶν οὐστρατήγων ἓνα Θῶρακα λαβόντες ἀργύριον ἰδίᾳ κεκτημένον ἀποκτεῖναι. Θωρακίδας, IG V³ 217. 17 (πρβλ. BECHTEL, Die historischen Personennamen... 1917, σελ. 607).

² Εἰς Λοκρίδα ἔχομεν τοπωνύμιον Θωρακίδας, Ἄρχ.

Δελτ. 1920-1, παράρτ., σελ. 139 καὶ ὄνομα δριῶν θώραξ ἐν FICK, Bezz. Beitr. 21. 258 ε.

³ Τῶν Βασιλείων τῆς Λεβαδείας, τῶν Πτωίων καὶ τῶν Μουσειῶν τὴν γενικωτέραν σημασίαν δεικνύει καὶ τὸ ὅτι τελοῦνται ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν.

νῶν κατὰ τὰς ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας αὐτὰς ἐορτὰς εἰς τὰς civitates liberae et immunes, ὡς ἦτο καὶ ἡ Τανάγρα.

Ὁ περιορισμένος καὶ τοπικὸς χαρακτῆρ τῶν Σαραπιείων τῆς Τανάγρας ἀποδεικνύεται ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τοῦ καταλόγου τῶν Θεωρῶν τοὺς ὁποίους ἀποστέλλουν αἱ πόλεις ἀποδεχόμεναι τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ συναύξειν βουλόμεναι¹. Εἰς τὴν Λεβιάειαν καὶ αὐτὸς ὁ ἀγωνοθέτης τῶν Βασιλείων προέρχεται ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας: Προκλῆς Θηβαγγέλου Θεσπιεύς, ὁ καθεσταμένος ἀγωνοθέτης ἐπὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Βασιλείων, ὃν τίθησι τὸ κοινὸν Βοιωτῶν (Ἀρχ. Δελτ. 1923 σελ. 239 στίχ. 29. 30) εἰς μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν οὐδένα ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τῶν Βοιωτικῶν πόλεων ἔχει.

Εἰς τὴν Τανάγραν δὲν ἔχομεν αὐτὴν τὴν προσπάθειαν ἀναγωγῆς τοῦ τοπικοῦ ἀγῶνος εἰς Παμβοιωτικὸν καὶ εἰς Πανελλήνιον, κατὰ τὴν τάσιν τῶν ὑστέρων χρόνων, ν' ἀνυψῶσι τὰς τοπικὰς ἐορτὰς «ἐπαγγέλλοντες» αὐτὰς ἀνὰ τὸ ἔθνος. Καὶ ἡ συμμετοχὴ ξένων ἀγωνιστῶν, ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων, περιορισμένη καὶ ἡ ἀξία τῶν στεφάνων μικρὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν λαβόντων εἰς τοὺς ἀγῶνας μέρος ἀσήμαντος.

Ἐκ τῶν εἴκοσι νικητῶν εἰς τοὺς διαφόρους ἀγῶνας ἔχομεν ἕξ Ἀθηναίους, τέσσαρας ἢ ἀσφαλῆστερον δύο Θηβαίους (διότι οἱ Δημήτριος Δημητρίου καὶ Ἀσκληπιάδης Ἰκεσίου εἶναι οἱ ἴδιοι μὲ τοὺς Ἀθηναίους), τρεῖς Ταναγραίους, ἓνα Αἰγιόρατη, ἓνα Αἰολέα ἀπὸ Κύμης, ἓνα Ὀπούντιον, ἓνα Ἀνθηδόκιον, ἓνα Ρωμαῖον, ἓνα Σμυρναῖον, ἓνα Ταραντῖνον. Εἶναι τόσον σημαντικὴ ἡ ἔλλειψις ἀγωνιστῶν, ὥστε τὰ αὐτὰ πρόσωπα εἰς ἄλλους ἀγῶνας λαμβάνουν τὴν πρώτην, εἰς ἄλλους τὴν δευτέραν νίκην, ὡς ὁ Ἀσκληπιάδης, ὁ Δημήτριος, ὁ Φίλων, ὁ Πραξιτέλης.

Ἄλλὰ ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιγραφῆς προέρχεται κυρίως ἐκ τῶν εἰδήσεων τὰς ὁποίας δίδει σχετικῶς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἀκριβεστερας χρονολογήσεως. Ἡ παρουσία τῶν Ἀθηναίων νικητῶν, οἱ ὅποιοι μᾶς δίδονται ταυτοχρόνως καὶ εἰς ἄλλας ἀκριβῶς χρονολογημένας ἐπιγραφάς, διευκολύνει τὴν χρονολόγησιν, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἡ ἀναλυτικὴ ἀναγραφή τῶν διαφόρων δαπανηθέντων ποσῶν ἐπιτρέπει τὸν καθορισμὸν τῶν γενικῶν δαπανῶν καὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως.

Ἡ χρονολόγησις τῶν ἀγωνιστικῶν ἐπιγραφῶν τῆς Βοιωτίας, τῶν ὑστέρων χρόνων συνολικῶς καὶ διὰ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τὰς ὁποίας παρουσιάζουν ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ JAMOT (BCH 19, 1895, σελ. 346 ἔ.) διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἐκ Θεσπιῶν ἐπιγραφῶν εἰς τρεῖς ομάδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα IG VII 1760, 1761 ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον μὲ τοὺς καταλόγους τοῦ Ὀρωποῦ, IG VII 416, 417, 419, 420, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχουν κοινὰ ὀνόματα τεχνιτῶν. Ἐκ τῶν τεχνιτῶν τῶν μνημονευομένων εἰς τὸν IG VII 1760 κατάλογον πέντε τεχνίται εὐρίσκονται καὶ εἰς τοὺς τρεῖς καταλόγους τοῦ Ὀρχομενοῦ, IG VII 3195, 3196, 3197. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συνεδέθησαν οἱ κατάλογοι τῆς Τανάγρας, IG VII 540, 541, 542 καὶ τῆς Ἀκραιφίας, IG VII 2727.

¹ Ὡς εἰς τὰ Πτώια (BCH 1890, 51 ἔ., ἀριθ. 13 - 17 = ἀριθ. 70 = IG VII 351, 6 ἔ.), εἰς τὰ Μουσεῖα τῶν Θεσπιῶν (IG VII 4138), εἰς τὸν Ὀρωπὸν (Ἀρχ. Ἐφημ. 1892, 42 σελ. 1735 a).

Ὁ REISCH¹, ἔδειξεν ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Ὀρωποῦ, IG VII 416-420, ἐγράφησαν τὸ 86 π.Χ. ἢ ὀλίγον ἀργότερον, μετὰ δηλαδὴ τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα, εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους θέτει καὶ ὁ DITTENBERGER τὴν ἐξ Ἀκραιφίας, IG VII 2727.

Αἱ χρονολογίαι αὐταὶ γίνονται δεκταὶ καὶ ὑπὸ τοῦ O' CONNOR², ὁ ὁποῖος συμφωνεῖ διὰ τὰς τοῦ Ὀρωποῦ ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸ 86 π.Χ., δι' ὅλας δὲ τὰς ἄλλας νομίζει ὅτι δέον νὰ τεθοῦν μεταξὺ 100 - 75 π.Χ.

Οὐχὶ μακρὰν αὐτῶν τίθενται καὶ αἱ τῶν Βασιλείων τῆς Λεβαδείας (BCH 1901, 365 ἐ.) ὑπὸ τοῦ HOLLEAUX³. Παρὰ ταῦτα ἐπιβάλλεται μία ἐπανεξέτασις τῶν ἀγωνιστικῶν ἐπιγραφῶν τῆς περιόδου αὐτῆς, ὡς καὶ μία ἀνάλυσις τῶν πληροφοριῶν καὶ τῶν εἰδήσεων τὰς ὁποίας δίδουν οἱ ἀπολογισμοὶ τῶν τοπικῶν ἀγῶνων καὶ ἐορτῶν.

Διὰ τοῦ νέου τμήματος τῆς IG VII 540 τῆς Τανάγρας μᾶς δίδεται ἡ δυνατότης ἀκριβεστεράς τοποθετήσεως καὶ τῶν IG VII 541, 542 ἐκ Τανάγρας καὶ ἀσφαλῶς σχετικῶν πρὸς τὰ Σαραπιεῖα καταλόγων, καὶ πιθανὸν καὶ μία νέα βᾶσις διὰ τὴν ἔρευναν τῶν χρονολογικῶν ζητημάτων τῶν ἀγωνιστικῶν καταλόγων καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Βοιωτίας.

Ἡ ἐπιγραφή τῆς Τανάγρας, ὡς δεικνύουν ἐσωτερικὰ στοιχεῖα, καὶ κυρίως ὁ συσχετισμὸς τῆς πρὸς τὰς Πυθαΐδας τῶν Δελφῶν, ἢ μᾶλλον ἡ παρουσία τῶν αὐτῶν τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ τεθῆ μετὰ μετὰ τὸ 90 π.Χ., καὶ δὲν ἀφιστάμεθα πολὺ τῆς ἀληθείας ἂν τὴν θέσωμεν μεταξὺ 97 - 95 π.Χ.

Εἶναι περίεργον πῶς οἱ Ἀθηναῖοι νικηταὶ τῶν ἀγῶνων τῶν Σαραπιείων εἶναι ὅλοι τῆς αὐτῆς ἡλικίας καὶ πλησιάζουν περὶ τὸ 90 π.Χ. τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος. Ὅλοι λοιπὸν ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν γενεάν, λαμβάνουν μέρος εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς αὐτὰς θεωρίας, εἶναι μέλη τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν τοῦ Διονύσου. Ἐτι περισσότερον οἱ νικηταὶ αὐτοὶ τῶν ἀγῶνων τῆς Τανάγρας Ἀθηναῖοι εἶναι ὅλοι πρόσωπα διακεκριμένα μὲ ἐξέχουσιν δρᾶσιν εἰς τὴν ὅλην ζωὴν τῆς πατρίδος των, ὡς οἱ εὐρισκόμενοι καὶ ἐπὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων, Ἰκέσιος, Ἀσκληπιάδης, Ποσῆς⁴, ἴσως καὶ ὁ Δημήτριος, καὶ μάλιστα ὅλοι εὐρίσκονται εἰς νομίσματα τῆς περιόδου τοῦ 146 - 100 π.Χ.

Ὁ DITTENBERGER, IG VII 3498, ἀμφισβητῶν τὴν ἄποψιν τοῦ KEIL (Hermes 25, 595 ἐ.) ὅτι ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ τῶν ἀργυρωμάτων τοῦ Ὀρωποῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ 200 π.Χ., ἐτόνισεν ὅτι τὸ ἀλφαβητικὸν ἀριθμητικὸν σύστημα εἰς τὴν Βοιωτίαν δὲν εἰσηλθεν εἰς τὴν χρῆσιν πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Α' π.Χ. αἰῶνος. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἦτο γνωστὸν, πάντως μετὰ τὴν τοῦ Ὀρωποῦ, IG VII 3488, τὰς τῆς Λεβαδείας, BCH 1901, 365 ἐ., τὴν τῆς Τανάγρας πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον ὅτι τὸ

1 Ὁ REISCH (De musicis Graecorum certaminibus, σελ. 111) ἀκολουθεῖ τὸν MOMMSEN (Hermes XX σελ. 274 ἀριθ. 2).

2 A History of Actors and Acting in Ancient Greece, 1908, σελ. 70 - 71.

3 BCH 1906, 469 ἐ. = Études d'épigr. et d'histoire

grecques, 1938, σελ. 131 ἐ. καὶ ΠΑΠΠΑΔΑΚΙ (Ἀρχ. Δελτ. 1923, 239 ἐ.), θεωρούμενοι ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὸ 121 - 116 π.Χ. ἢ τὸ 80 π.Χ., τῆς ἰδίας δὲ περιόδου εἶναι καὶ ἡ τῶν Πτωίων (BIZARD, BCH 1920, 252 ἐ.).

4 Ἰδὲ HEAD, Hist. Num.², 384 - 5.

ἀλφαβητικὸν ἀριθμητικὸν σύστημα ἀπὸ τοῦ 130 π.Χ. χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα.

Ὡς πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν κανονισμὸν τῶν ἀπολογιῶν, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, δὲν μανθάνομεν εἰς ποίαν ἀρχὴν «ἀπολογίζεται» ὁ ἀγωνοθέτης, ἐνῶ ὁ ἀγωνοθέτης τῶν Βασιλείων τῆς Λεβαδείας (Ἀρχ. Δελτ. 1923, 240 ἐ.) Προκλῆς Θηβαγγέλου, εἰς τὸν γραμματέα τῶν ναοποιῶν: *τῷ τε γραμματεῖ τῶν ναοποιῶν Ἀντιμέδοντι καὶ τοῖς παροῦσιν ἀπὸ τῶν πόλεων ναοποιοῖς, ὁ Ξέναρχος (BCH 1901, 365 ἐ.): τῶν ἀπὸ πόλεων παραγεγονότων εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Βασιλείων.* Εἰς τὰ Πτώια (IG VII 4149, BCH 1920, 251) ἡ ἀπολογία γίνεται ὄχι εἰς τοὺς ναοποιούς ἀλλὰ εἰς τοὺς καταλεγόμενους συνθύτας, τοὺς ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῶν πόλεων ἀπεσταλμένους *ἐπὶ τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα.*

Εἰς τὴν Τανάγραν ὁμοῦ εἶναι γνωστὴ κατὰ τὴν ὑπὸ ΤΗ. REINACH ἐν Rev. Ét. Grecques 899, 53. 71 δημοσιευθεῖσαν ἐπιγραφὴν τῆς οἰκοδομίας ναοῦ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης ὑπὸ τῶν Ταναγραίων γυναικῶν μία εἰδικὴ ἀρχή. Εἰς τοὺς στ. 11-12 ἔχομεν: *Δεδόχθη τῷ δάμῳ, ἐπὶ κα τὸ ψάφισμα κουρωθείη, ἀρχὰς ἐλέσθη τὸν δάμον ἐν φέτια τρία τρεῖς ἀνδρας μὴ νεωτέρως τριάκοντα φετίων,* πρόκειται δηλαδὴ περὶ τριμελοῦς ἐπιτροπείας, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ δρίζεται τριετής, ὅσον ὑπελογίζετο, ὅτι θὰ διαρκέσῃ ἡ οἰκοδομία τοῦ ἱεροῦ¹.

Πιθανώτατα νὰ ἔχομεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀπολογιῶν τῶν ἀγῶνων τῶν Σαραπειῶν μίαν ἑκτακτον ἀρχήν, ἡ ὁποία ἔχει σχέσιν πρὸς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Σαράπιδος. Ἴσως ταυτίζονται οἱ ἱεράρχαι μὲ τὴν εἰδικὴν ἀρχήν εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται ἡ ἀπολογία τῶν Σαραπειῶν.

Διάφορος ἀρχὴ εἶναι ἡ εἰδικῶς διὰ τὸν ἐγδανεισμὸν τῶν χρημάτων καθισταμένη ἂν καὶ εἰς αὐτὴν εὐρίσκομεν τὰ ἴδια πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀγῶνος τῶν Σαραπειῶν, διότι στ. 57: *Ἀρχῆς τῆς κατασταθείσης ἐπὶ τὸν ἐγδανεισμὸν τῶν ὑπὸ Χαριλάου ἀνατεθέντων Καφισίου τοῦ Βουκάπτους,* καὶ στ. 20: *ἔλαβον παρὰ τῆς ἀρχῆς Καφισίου.* Ἡ ἀρχὴ κατὰ ταῦτα εἶναι μονομελής, ἀφοῦ ἐκτὸς τοῦ στ. 57 καὶ εἰς στ. 59: *παρέλαβον παρὰ τῆς πρὸ ἑαυτοῦ ἀρχῆς Μνασικῶντος*².

Πάντως, τόσον οἱ ἀγωνοθέται ὅσον καὶ τὰ μέλη τῆς ἀρχῆς τῆς διαχειρίσεως τῶν χρημάτων τῶν ὑπὸ Χαριλάου κατασταθέντων προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καὶ αὐτὸ ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν περὶ εἰδικῆς συνδέσεως τῆς οἰκογενείας μὲ τὰς λατρείας τῶν Αἰγυπτίων Θεῶν, τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τόσον οἱ ἀγωνοθέται ὅσον καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς διαχειρίσεως τῶν χρημάτων θὰ εἶναι ἱεράρχαι τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σαράπιδος.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παρατηρουμένη ἀντιστοιχία τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον ἀνερχομένη εἰς 1:15 ἐνδεικτικὴ περιόδου ἀνόδου τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ γενικώτερον νομισματικῶν καὶ οἰκονομικῶν διαταραχῶν. Πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ τῆς περιόδου, ἡ ὁποία προηγεῖται τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου μὲ τὰς προκαταρκτικὰς ἀναστατώσεις καὶ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐν Ἰταλίᾳ καὶ λήγει μὲ τὰς δη-

¹ Πρβλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ, Ἀρχ. Δελτ. 1921-22 (Ζ), σελ. 268 καὶ ἀρχὰς ἄλλων πόλεων ἐκτάκτους ἢ τακτικὰς, σελ. 269 σημ. 2.

² Παρομοίας ἐκτάκτους ἀρχὰς εἰς Πτώιον πρβλ. HOL-

LEAUX ἐν BCH 1890, 6 ἀριθ. 6: *Ἀρχὰ ἐπ[ὶ τὸ ἀγαλμα],* σελ. 182 ἀριθ. XIX, 19: *[καὶ ἐπὶ] τὴν τῶν ἀγαλμάτων ἐπαγάνωσιν καὶ θ[ε]ραπειάν ἔδωκα τῇ κατασταθείσῃ ἀρχῇ.*

μεύσεις τῶν χρημάτων τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα¹. Ἡ τραγικότης τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως συνέτεινε τὰ μέγιστα εἰς τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τοῦ Μιδριδάτου, διότι πάντες ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ὡς ἐλευθερωτὴν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τελωνῶν καὶ δανειστῶν τῶν πόλεων αὐθις ὑποδεχομένων οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀσίαν ὅλην ὑποτροπὴ τῶν ἐμπροσθεν νοσημάτων εἶχεν, ἀφόρητα πάσχουσαν ὑπὸ Ῥωμαϊκῶν δανειστῶν καὶ τελωνῶν (ΠΛΟΥΤ., Λούκουλλος κεφ. 7). Ἐπίσης ἐνδιαφέρον εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον διδασκόμεθα ἐκ τῶν τόκων τῆς ἐπιγραφῆς οἱ ὁποῖοι εἶναι ὄχι ἀπλῶς εὐμενεῖς ἀλλὰ ἐντελῶς ἀσήμαντοι. Εἶναι γνωστὸν ὅτι χρήματα τῶν ἱερῶν δανείζονται εἰς ἐκτάκτους περιπτώσεις εἰς τὰς πόλεις μὲ χαμηλὸν ἐπιτόκιον². Εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμως τοῦ δανεισμοῦ πρὸς ἰδιώτας ὁ τόκος εἶναι κανονικὸς καί, ὡς ἐλέγχθη ἤδη, διάφορος κατὰ ἐποχὴν. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Τανάγρας δὲν ἀναφέρεται εἰς ποῖον ἢ ποῖους ἐδανείσθησαν τὰ χρήματα. Αὐτὸ πού ἐνδιαφέρει εἶναι τί ἀπέδωσαν τὰ ποσὰ καὶ ποῖον τὸ καταλειφθὲν ὑπόλοιπον.

Τὰ κεφάλαια αὐτὰ δανειζόμενα πρὸς τόσον χαμηλοὺς τόκους δὲν ἀποδίδουν σχεδὸν τίποτε, καὶ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἄποψιν τοῦ JARDE³ περὶ παλαιότερων βεβαίως χρόνων (περὶ τοῦ Γ' αἰῶνος) ὅτι τὰ εἰσοδήματα ἐκ τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἦσαν ἀνώτερα τῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις, γεγονόςς τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖ τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπενδύσεις τῶν χρημάτων τῶν ἱερῶν εἰς ἀγρούς.

Τὰ ποσὰ δανείζονται ἀδιαφόρως τόσον ἐπὶ ἐτησίῳ τόκῳ ἢ ἐπὶ μηνιαίῳ ἀλλὰ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τόκος εἶναι ὁ ἐπίσημος τόκος τοῦ ἔτους, τὸ ὁποῖον ἔτος γνωρίζομεν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος. Ἀλλὰ τί ἄρχων εἶναι ὁ δίδων τὸ ὄνομα εἰς τὸ ἔτος; Ὁ ἄρχων τῆς Τανάγρας; Εἰς τὴν παλαιότεραν ἐκ Τανάγρας ἐπίσης ἐπιγραφὴν τὴν ὁποίαν ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω (Rev. Ét. Grecques 1893, ἐπιγρ. Β' σελ. 74 ἐ., IG VII 3498) αἱ εἰσφοραὶ τῶν Ταναγραίων γυναικῶν ἀναφέρονται κατ' ἄρχοντα ἐπωνύμους, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν ἄρχοντες, ἀλλὰ τῆς Τανάγρας (ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ, Ἀρχ. Δελτ. 1923, σελ. 268 ἐ.). Εἰς τὴν ἀνά χειρᾶς ἐπιγραφὴν ἀσφαλῶς δὲν πρόκειται περὶ ἐπωνύμων τῆς πόλεως ἀρχόντων⁴ ἀλλὰ περὶ τῶν ἱερέων τοῦ Σαράπιδος, οἱ ὁποῖοι συνεδέοντο μὲ ὅλας τὰς κατὰ τὰ Σαραπειᾶ λατρευτικὰς καὶ ἄλλας λειτουργίας. Ἴσως πρόκειται περὶ εἰδικῆς ἀρχῆς διὰ πᾶν τὸ ἀφορῶν τὰς σχέσεις τῶν Σαραπειῶν, ἢ ὅποια θεωρεῖ ὡς περισσότερον σκόπιμον τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἔτους ἐκ τοῦ ἀγωνοθέτου, δεδομένου ὅτι οἱ ἀγωνοθέται ἀπαντῶσι καὶ ὡς ἐπώνυμοι (Καφισίας, Γλαῦκος). Δὲν πρέπει νὰ μένη ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐκ τῶν ἀγωνοθετῶν ὀνομασίας τοῦ ἐνιαυτοῦ, περὶ τῆς χρησιμοποίησεως δηλαδὴ τῶν ἀγωνοθετῶν ὡς ἐπωνύμων, διότι καὶ οἱ ἄλλοι ἀνα-

1 Πρβλ. ΧΕΡΤΣΜΠΕΡΓ - ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Ρωμ. κυριαρχίας τ. I σελ. 436 ἐ., ΠΛΟΥΤ. Σύλλας, κεφ. 12, ΔΙΟΔΩΡΟΣ, 38 - 39.

2 Πρβλ. τὸν δανεισμὸν τῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τὸν Σαμακὸν πόλεμον (440/439) ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰ χρήματα τῶν ἄλλων θεῶν μὲ ὀνομαστικὸν τόκον $1\frac{2}{10}\%$ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, χωρὶς μάλιστα νὰ ἐπιστραφοῦν οὔτε τὰ κε-

φάλαια. G. BUSOLT, Griechische Staatskunde, 1920, σελ. 620.

3 Les céréales, σελ. 123.

4 Ὡς οἱ ἄρχοντες ἐκ τῶν ὁποίων εἰς λαμβάνει τὸ ὄνομα ὁ ἐνιαυτός, Syll.³ 932: ἐπεὶ κατασταθέντες ἐφοροὶ εἰς τὸν ἐπὶ Νικέα ἐνιαυτὸν καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ HILLER v. GÄRTRINGEN σημ. 3: «Principes patronorum totius Lacedaemoniorum reipublicae eponymus».

φερόμενοι ὡς ἐπώνυμοι, Βουκάττης, Μνασικῶν, Ξένων, τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἀσφαλῶς θὰ διετέλεσαν ἀγωνοθέται.

Καὶ ἡ σειρά τῶν ἀγωνοθετῶν καὶ ἐπωνύμων θὰ πρέπει νὰ διατυπωθῇ ὡς ἑξῆς: Βουκάττης, Ξένων Μνασικῶν, ἐκ τοῦ ὁποῖου παραλαμβάνει τὴν διαχείρισιν ὁ Καφισίας Γλαῦκος, ὁ ὁποῖος παραλαμβάνει ἐκ τοῦ Καφισίου τὴν ἀγωνοθεσίαν.

Αὐτὸ πιστοῦται ἐμμέσως καὶ ἐκ τῶν τόκων καὶ τῆς πτώσεως ἡ ὁποία παρατηρεῖται μεταξὺ Βουκάττους καὶ τῶν ἄλλων. Καὶ ἐὰν δὲν ἐγνωρίζομεν ὅτι ὁ Βουκάττης εἶναι πατὴρ καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ ἐπὶ Βουκάττους ἐνιαυτὸς εἶναι παλαιότερος θὰ ἔδει νὰ τὸ ὑποθέσωμεν ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ τόκου. Διότι ἔχομεν ἀπὸ 10,1% ἢ 8,3% (ἐπὶ Βουκάττους ἐνιαυτοῦ) εἰς 3,2 (τοῦ ἐπὶ Ξένωνος ἐνιαυτοῦ), 2,8% (τοῦ ἐπὶ Καφισίου ἐνιαυτοῦ) 2,7% (τοῦ ἐπὶ Γλαύκου ἐνιαυτοῦ). Εἰς τοὺς ἐνιαυτοὺς ἀπὸ Ξένωνος ἕως Γλαύκου διαπιστοῦμεν μίαν συνεχῆ ἀλλὰ μικρὰν μείωσιν, ἡ ὁποία δηλώνει ὅτι ἔχομεν ἀκριβῶς μεταβάσιν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ Βουκάττους ἐνιαυτοῦ συνέβαινε ἡ ἴδια μείωσις καὶ καθορίσωμεν τὸν μέσον ὄρον τῆς μειώσεως κατ' ἔτος 0,5% τότε ἀπὸ τὰ 10,1% ἕως τὸ 3,2% ἔχουν διέλθει 14 ὅλα ἔτη.

Ἐπίσης ἡ ὅλη διατύπωσις τόκος τοῦ ἐπὶ δεῖνος ἐνιαυτοῦ, ἴσως ὑποδηλοῖ ἓνα σταθερῶς ἰσχύοντα καὶ ἐπισήμως κατ' ἐνιαυτὸν καταβαλλόμενον τόκον, ὁ ὁποῖος ὁμως ἀγνωστον, ἐκ ποίων λόγων, ποίας ἀρχῆς καὶ βάσεως ἀξομειοῦται.

Μίαν σταθερὰν βᾶσιν βλέπομεν ὅτι ἐχρησιμοποίησε τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους εἰς τὴν Κιλικίαν ὁ ἀνθύπατος Λούκουλλος, ὁ ὁποῖος καθώρισε τὸν τόκον εἰς τὸ 12% τὸ 72-70¹. Τὴν περίοδον εἰς τὴν ὁποίαν τίθεται ἡ ἐπιγραφή τῆς Τανάγρας τὸ πρόβλημα τῶν τόκων ἦτο ὀξύτατον, διότι οἱ Ῥωμαῖοι δανεισταὶ οὐχὶ ἀπλῶς ἐπίεζον ἀλλὰ ἐπῶλον ὡς δούλους τοὺς μὴ ἐμπροθέσμως ἐξοφλοῦντας τὰς ὀφειλάς των, προερχομένας ἐκ δανείων τῶν ὁποίων οἱ τόκοι ὑπερέβαινον τὸ κεφάλαιον². Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ Λούκουλλος: *Πρῶτον μὲν γὰρ ἑκατοστὴν ἐκέλευσε καὶ μὴ πλέον εἰς τοὺς τόκους λογιζέσθαι· δεύτερον δὲ τοὺς μακροτέρους τοῦ ἀρχαίου τόκους ἀπέκοψε· τὸ δὲ τρίτον καὶ μέγιστον, ἔταξε τῶν τοῦ χρεωφειλέτου προσόδων τὴν τετάρτην μερίδα καρποῦσθαι τὸν δανειστήν· ὁ δὲ τόκον κεφαλαίῳ συνάψας ἐστέρητο τοῦ παντός.* ΠΛΟΥΤ. Λούκουλλος κεφ. 20.

Ὁ BILLETTER, ἔ. ἀ. σελ. 89 (καὶ LARSEN, ἔ. ἀ. 374) διαπιστώνων τὴν μείωσιν τῶν τόκων ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος συνεχιζομένην καὶ τὸν Β' τὴν ἀποδίδει εἰς πληθῶραν κεφαλαίων. Ἡ μείωσις αὕτη, πιστουμένη νῦν καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Α' αἰῶνος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν πληθῶραν κεφαλαίων καὶ νομίζω ὅτι ἀσφαλῶς προέρχεται ἀπὸ ἔλλειψιν ἐμπορικῆς καὶ ἐπιχειρηματικῆς κινήσεως, ἀπὸ ἀδυναμίαν κινήσεως τῶν κεφαλαίων. Τὸ σημεῖον αὐτὸ δέον ἰδιαίτερος νὰ τονισθῇ, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῆ τις, ὅτι εἰς μίαν περίοδον διαταραχῶν, ὡς τὸ τέλος τοῦ Β' καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Α' αἰῶνος, ὑπῆρχε πληθῶρα διατιθεμένων πρὸς δανεισμὸν κεφαλαίων, ἔχουσα ὡς συνέπειαν τὴν πτώσιν τοῦ τόκου. Αὐτὸ ἐκτὸς τῶν ἄλλων τὸ θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ καὶ ἡ διαταραχὴ τῆς

¹ Πρβλ. BILLETTER, *Gesch. der Zinsfusses*, σελ. 89-90 καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ Α. PERSSON ἐν BCH 1922, σ. 425, ὅτι τὸν αὐτὸν τόκον διετήρησεν ὁ διάδοχος

τοῦ Κικέρων καὶ οἱ μετ' αὐτόν.

² Πρβλ. τοὺς ὑπὸ τῶν Κλοατίων τόκους εἰς Γύθειον πρὸς 48%, LARSEN, *Roman Greece*, σελ. 373.

σχέσεως τῆς τιμῆς χρυσοῦ πρὸς τὸν ἄργυρον πιστουμένη ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς.

Ἡ πληθώρα κεφαλαίων δὲν λύει τὸ ζήτημα ἄνευ μειώσεως τῆς ζητήσεως αὐτῶν καὶ ἡ ἔλλειψις ζητήσεως προέρχεται ἀπὸ εἰδικούς λόγους. Τὸν Ε΄ καὶ Δ΄ αἰῶνα ἀσφαλῶς ὑπῆρχε πληθώρα κεφαλαίων ἀλλὰ ὁ τόκος δὲν ἔπεσεν εἰς τὸ σημεῖον τὸ ὅποιον πίπτει τὸν Β΄ πρὸς τὸν Α΄ αἰῶνα, καὶ τοῦτο διότι ὑπάρχει ἀντιστοίχως μεγάλη ζήτησις. Ἡ ζήτησις ὅμως κεφαλαίων προϋποθέτει ἀσφάλειαν καὶ κανονικὴν ἐμπορικὴν κίνησιν, ὥστε τὰ δανειζόμενα κεφάλαια νὰ ἀποδίδουν παρὰ τὸν τόκον. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Β΄ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α΄ αἰῶνος πάντως ὅλοι αἱ πληροφορίες συμφωνοῦν, ὅτι δὲν ὑπῆρχε πληθώρα κεφαλαίων οὔτε ἀσφάλεια δανεισμοῦ των καὶ ἐπομένως ὁ τόκος ἔδει νὰ εἶναι ὑψηλός, διότι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι ὑπάρχουν κεφάλαια εἰς μίαν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν γίνονται δημεύσεις καὶ ἱερῶν σκευῶν, ὡς ἡ ὑπὸ τοῦ Σύλλα, διὰ νομισματοποιήσιν, οὔτε ἀσφάλεια τῶν κεφαλαίων εἰς μίαν σαφῶς πολεμικὴν περίοδον. Καὶ παρὰ ταῦτα οἱ τόκοι ἔχουν πέσει εἰς γελοῖον ποσοστὸν καὶ αὐτὸ τὸ ἐξηγεῖ ὄχι ἡ ἀφθονία τῶν κεφαλαίων ἀλλὰ ἡ ἀδυναμία τοῦ δανεισμοῦ τῶν ὑπαρχόντων. Τὰ ἐλάχιστα διατιθέμενα κεφάλαια εἰς περίοδον ὡς ἡ τῶν ἀρχῶν τοῦ Α΄ αἰῶνος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δανεισθοῦν, διότι οὔδεις ἠδύνατο νὰ τὰ χρησιμοποίησιν, οὔδεις ἠδύνατο νὰ τὰ κινήσιν παραγωγικῶς. Καὶ ἡ πτώσις τῶν τόκων ἀντὶ νὰ δεικνύη τὴν πληθώραν τῶν κεφαλαίων δεικνύει ἀντιθέτως τὴν νέκρωσιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, τὴν χαρακτηριστικὴν τῶν παραμονῶν τοῦ ἐμφυλίου ρωμαϊκοῦ πολέμου καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μιθριδατικοῦ. Ἀκόμη καὶ ἐὰν τὰ ποσὰ αὐτὰ ἐδανείζοντο μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Σύλλα μετὰ τὸ 86 π.Χ., θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δανεισθοῦν μὲ πολὺ μεγαλύτερον τόκον, διότι μία μεταπολεμικὴ περίοδος ἔχει μεγάλην ἀνάγκην κεφαλαίων λόγῳ τῶν ἀναγκῶν ἐπουλώσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου πληγῶν καὶ τῆς διαρκῶς εὐρυνομένης οἰκονομικῆς κινήσεως. Τυπικὸν παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ σημερινὴ περίοδος τῶν ὑψηλῶν εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον τόκων καὶ ἰδιαίτερος διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τόκοι εἶναι ὄχι μόνον ἀνώτεροι τῶν πολεμικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν προπολεμικῶν, ἀκριβῶς διότι ἡ ἐπερχομένη θύελλα πρὸ τοῦ πολέμου παρεμπόδιζε τὴν κίνησιν κεφαλαίων ὡς καὶ τὴν ἀπόδοσίν των.

Διὰ τοῦτο παρὰ τὴν δραστηριοποίησιν τῆς οἰκονομίας κατὰ τὰς πρὸ τῶν πολέμων περιόδους ἔχομεν πτώσεις τῶν τόκων καὶ ἄνοδον μετὰ τὴν λῆξιν των διὰ τὴν εὐκολίαν κινήσεως καὶ ἐπομένως μείζονος ἀσφαλείας καὶ κέρδους.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ταναγραία ἐπιγραφὴ διδάσκει σαφῶς τὴν μεγάλην οἰκονομικὴν κρίσιν τῆς περιόδου εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ ὁποία ἀντικατοπτρίζεται μέχρι τῶν οἰκονομικῶν τῶν μικρῶν ἐπαρχιακῶν ἱερῶν, τὴν κρίσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Α΄ αἰῶνος.

Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Α΄ αἰῶνος ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ Β΄ αἰῶνος συνεχιζομένη κρίσις, ἡ ὁποία καταλήγει ἀπὸ τοὺς Μιθριδατικούς καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἀπουσίαν εὐημερίας, τὴν μείωσιν τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, τὴν ἔλλειψιν πολιτικῆς ἀσφαλείας. Καὶ ἡ μικρὰ Τανάγρα ὑφίσταται τὰς ἀνταντακλάσεις τῶν μεγάλων γεγονότων, τὰ ὅποια μετ' ὀλίγον θὰ διαδραματισθοῦν καὶ πλησίον της, μὲ τὰς συγκρούσεις τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου. Ἐν τῷ μεταξὺ παρὰ τὴν γενικὴν ἔλλειψιν ἀσφαλείας, τὴν ἀδυναμίαν ἐμπορικῆς κινήσεως, τὴν ἀσάφειαν τῶν θρησκευτικῶν λει-

τουργιῶν, τὴν ἐλλάτωσιν τῆς ἀγοραστικῆς ἱκανότητος τοῦ νομίσματος, συνεχίζει τὴν τέλεσιν τῶν πατρίων ἀγῶνων τῆς. Διότι ἀναμφισβητήτως παλαιότερον οἱ ἀγῶνες τῆς Τανάγρας ὡς καὶ ἡ λατρεία τοῦ Σαράπιδος θὰ εἰσῆλθον ἐκ τοῦ μεγάλου κέντρου τῆς, τῆς Δήλου ἢ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ὑπαρξίς τῶν ἀγῶνων ἀποδεικνύει πολὺ παλαιότεραν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λατρείας. Καὶ εἰς τὴν μεσόγειον Τανάγραν δὲν δυνάμεθα εὐκόλως νὰ δεχθῶμεν παροικίαν *Αἰγυπτίων ἐμπόρων* ὡς ἐν Δήλῳ¹ συνδυασμένην μὲ τὴν κατὰ τὴν περίοδον τῶν Πτολεμαίων ἀκμὴν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ναυτικοῦ².

Πάντως νομίζω ὅτι θὰ ἀπαιτηθῆ εἰδικὴ ἔρευνα διὰ τὴν διακρίβωσιν τοῦ τί ἀκριβῶς εἶναι οἱ *Αἰγύπτιοι* αὐτοὶ ἔμποροι, αἱ Αἰγυπτιακαὶ δηλαδὴ παροικίαι τῶν νησιωτικῶν καὶ ναυτικῆς σημασίας κέντρων, διότι μᾶλλον πρόκειται περὶ Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀφειτηρίαν τὴν Αἴγυπτον, ἔχουν υἱοθετήσει τὰ Αἰγυπτιακὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν Πτολεμαίων, ὡς μᾶλλον συμφέρουσαν διὰ τὰς ἐμπορικὰς τῶν ἐπιχειρήσεις³. Ἐπομένως οὐχὶ περὶ Αἰγυπτίων, ἀλλὰ περὶ Ἑλλήνων, ἴσως καὶ κατοίκων τῆς Αἰγύπτου Ἑλληνικῆς καταγωγῆς πρόκειται εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τῶν παροικιῶν.

Ἡ ἐκ τοῦ γενικοῦ πόθου πρὸς ἀπολύτρωσιν γεννηθεῖσα θρησκεία τοῦ Σαράπιδος ἀποδεικνύει ὅχι μόνον πόσον ἔχουν ἤδη ἐκτοπισθῆ οἱ Ὀλύμπιοι ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ πόσον ἔχουν κερδίσει αἱ ἰδέαι τῶν θρησκειῶν τοῦ ὑπερβατικοῦ.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΑΘ. ΧΡΗΣΤΟΥ

¹ Τὴν ψηφίζουσιν τὰ ἐν BCH 1889, 240=Öst. Jh. V, 138, Ἐρετρία. Ἀρχ. Δελτ. 1915, σελ. 185 ἔ.

² Πρβλ. καὶ τὴν διδακτικὴν ἱστορίαν τῆς ιδρύσεως τῶν Σαραπιείων καὶ Ἰσειῶν εἰς Δήλον, IG XI⁴, 1299

καὶ ROUSSEL ἐν BCH 1913, 316 ἔ.

³ Καὶ σήμερον χαρακτηρίζομεν ὡς Ἀμερικανούς τοὺς Ἕλληνας οἱ ὅποιοι ἐπιστρέφουν ἐξ Ἀμερικῆς ἢ τοὺς ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἐξ Ἀμερικῆς προερχομένους.